

Aktuální otázky lidských práv

Vážené dámy a pánové,

aktuální vydání Bulletinu Centra pro lidská práva a demokratizaci zahajujeme rozhovorem se soudcem Tribunálu Soudního dvora EU, jímž je Jan M. Passer. Tématem přitom není pouze lucemburský soud, nýbrž také aktuální situace v ČR a v Evropě.

Druhý příspěvek přináší zástupkyně ČR v Benátské komisi Veronika Bílková a Kateřina Šimáčková. Čím se zabývala Benátská komise na březnovém zasedání?

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost přibližuje Nikola Klímová vytváření Zvláštního trestního soudu ve Středoafričské republice, který bude mít prvky jak vnitrostátního, tak mezinárodního soudu.

Monika Hanych z evropské sekce přináší zprávu o tom, že Vysoký komisař OSN pro lidská práva kritizoval Českou republiku za diskriminaci Romů a segregaci romských dětí ve školách.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva popisuje Martin Pracný problematiku zvyšující se poptávky po bateriích a souvisejících důsledků v podobě dětské práce v Demokratické republice Kongo. Rovněž přinášíme externí příspěvek Sabiny Malcové o dopisu asociace DEMAS, který reaguje na legislativní návrhy proti občanské společnosti v Maďarsku.

Kristýna Šulková z české sekce diskutuje možnou nepřiměřenost zásahu do svobody projevu příkazem policie odstranit vyvěšenou vlajku Tibetu. Případem se bude zabývat Nejvyšší správní soud.

Zajímavé čtení Vám přeje
za Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Jan Lhotský

Obsah

Téma	 3
<ul style="list-style-type: none"> Rozhovor s Janem M. Passerem, soudcem Tribunálu Soudního dvora EU: Právní stát je v dnešní době v ohrožení 3 Justiční reformy, nevládní organizace a volby tématem březnového zasedání Benátské komise 9 	
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 13
<ul style="list-style-type: none"> Proces ustavování Zvláštního trestního soudu ve Středoafričské republice nadále pokračuje 13 Nebezpečí autonomních zbraňových systémů 16 Bývalý peruánský prezident Fujimori získal milost 19 	
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 22
<ul style="list-style-type: none"> Vysoký komisař OSN zkritizoval Česko za diskriminaci Romů 22 Litevská psychiatrická nemocnice porušila práva pacientky garantovaná Úmluvou 24 	
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 26
<ul style="list-style-type: none"> Bez dětské práce nejsou baterie 26 Dopis asociace DEMAS reagující na nové legislativní návrhy proti občanské společnosti v Maďarsku 29 	
4) Česká republika a lidská práva	 30
<ul style="list-style-type: none"> Příkaz odstranit vyvěšenou vlajku Tibetu: Nepřiměřený zásah do svobody projevu? 30 Právo na informace: Ústavní soud dostal druhou šanci 32 Krivdy bývalého režimu sa hoja pomaly 35 Povinnost kraje zajistit člověku se zdravotním postižením dostupné a vhodné služby sociální péče 37 	
+ Monitoring lidskoprávních publikací (s. 40), Redakce Bulletinu (s. 41)	

Titulní fotografie: Soudní dvůr Evropské unie, autor: G. Fessy, © CJUE.

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, na webu Centra najdete několik zajímavých stránek, které by vám mohly usnadnit práci. Je zde například seznam letních škol, které můžete letos navštívit, včetně deadlinů, školného a odkazů.

Na webu je i *beta verze* našeho Manuálu k výzkumu lidských práv s řadou odkazů na užitečné zdroje včetně výzkumných mezinárodněprávních a lidskoprávních manuálů amerických univerzit nebo lidskoprávních blogů.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Téma

Rozhovor s Janem M. Passerem, soudcem Tribunálu Soudního dvora EU

Právní stát je v dnešní době v ohrožení

Lucie Nechvátalová

Jan M. Passer se stal v září 2016, vedle prof. Pelikánové, druhým českým soudcem Tribunálu Soudního dvora Evropské unie. Jak vnímá svou funkci po jednom a půl roce v Lucemburku a jak hodnotí dění v České republice a Evropě ze svého pohledu evropského soudce?

Tribunál Soudního dvora Evropské unie (původně pojmenován jako Soud prvního stupně) vznikl v roce 1988 kvůli zmírnění zvyšujícího se pracovního zatížení Soudního dvora (původně pojmenovaného jako Evropský soudní dvůr) a zlepšení soudní ochrany občanů členských států zavedením dvoustupňového soudnictví.

V roce 2015, v souvislosti se zvyšujícím se počtem nových případů předložených Tribunálu, náročností těchto případů a potřebou zefektivnit soudnictví na úrovni Evropské unie, byla přijata reforma, v jejímž rámci má být postupně navýšen počet soudců Tribunálu na dvojnásobek. Tato reforma tedy změnila dosavadní model, v němž byl jmenován z každého státu pouze jeden soudce, a od roku 2019 by měli být za každý členský stát EU jmenováni na Tribunál soudci dva.

Reforma se dotkla i oblastí, v nichž Tribunál rozhoduje. Na jejím základě byl totiž zrušen Soud pro veřejnou službu Evropské unie, jehož agendou byly pracovněprávní spory mezi orgány Evropské unie a jejich personálem, a tato oblast byla přenesena právě na Tribunál. Vedle oblastí jako hospodářská soutěž, státní podpora a duševní vlastnictví se tak Tribunál zabývá v prvním stupni i touto oblastí.

Za Českou republiku byl v září 2016 jako druhý soudce Tribunálu jmenován Jan M. Passer. Ačkoliv ve svých čtyřiačtyřiceti letech patří mezi mladší soudce Tribunálu, rozhodně se nedá říci, že je v justici nezkušeným nováčkem. Od roku 2001 působil jako soudce na Obvodním soudě pro Prahu 2 a od roku 2005

Jan M. Passer [1]

až do nástupu na Tribunál na Nejvyšším správním soudě. V souvislosti s těmito jeho justičními a zahraničními zkušenostmi jsme mu položili několik otázek ohledně života v Lucemburku, fungování Tribunálu, jeho názoru na aktuální dění v České republice a Evropě a jeho dalších kariérních plánů.

Z brněnského NSS na lucemburský Tribunál

Pan profesor Malenovský, český soudce Soudního dvora, v jednom z rozhovorů nazval s nadsázkou Lucemburk „zlatou klecí“, především kvůli pracovnímu vytížení a z toho plynoucí nemožnosti vést společenský život. Uvedl, že pobyt v této kleci je pro něho v jeho věku snesitelný, huře by jej však snášel v mladším věku. Vy jste v Lucembur-

ku již přes rok a půl a bezpochyby patříte mezi nejmladší soudce. Je pro Vás pobyt v této „zlaté kleci“ snesitelný?

Je snesitelný, paradoxně právě díky věku. Pojí se s ním totiž děti, které Vás se svými aktivitami a na ně navázanými vztahy ze sociální bubliny Soudního dvora spolehlivě vytáhnou. Jakkoliv nemám tolik času věnovat se jim, jak bych si přál, umožňují mi fungovat i mimo relativně uzavřený svět evropských institucí. A samozřejmě se snažím udržovat podstatné sociální vztahy doma v České republice. Znamená to ovšem permanentní nasazení a velmi pečlivé plánování času i akcí, jichž se mohu účastnit.

Kvůli zvyšujícímu se počtu nových případů předložených Tribunálu a jejich složitosti byla v roce 2015 přijata reforma, která spočívala ve jmenování nových soudců a na jejímž základě jste byl k Tribunálu jmenován i Vy. Tato reforma však nebyla všemi přijata pozitivně a na Tribunálu kvůli ní panovala poměrně rušná atmosféra. Už se situace uklidnila?

Již v době, kdy jsem přišel, nebyl Tribunál rozdělenou institucí. Debaty, týkající se řady institucionálních a administrativních otázek, probíhají permanentně, a byť se ne ve všem shodneme (což by bylo při současném počtu téměř padesáti členů podivné), atmosféra je profesionálně korektní.

Jste již 17 let soudcem, z toho 13 let jste byl soudcem na Nejvyšším správním soudě. Liší se pro Vás ve srovnání s touto zkušeností práce soudce Tribunálu?

Jedna ze změn pro mne souvisí s přechodem od nejvyššího k prvostupňovému soudu – oproti Nejvyššímu správnímu soudu jsem mnohem častěji v jednací síni.

Další odlišnost je spojena s barevností instituce. Nejvyšší správní soud je v českém kontextu výjimečně různorodý profesní minulostí svých soudců. Ve srovnání s mým současným působištěm se však stále jedná o relativně koherentní prostředí, právní i kulturní tradicí. Zde v Lucemburku řada věcí či institutů, které doma považujeme za pevně dané nebo je máme prodiskutované a již o nich nepochybujeme, může být různými kolegy vnímána jinak. Je tedy třeba být více ve střehu, připraven vysvětlovat, obhajovat své stanovisko komplexnějším způsobem. Pochopitelně to platí i obráceně, ve vztahu k otevřenosti a vnímavosti k argumentům druhých.

Právo je ovšem hermeneutická disciplína, neustálé zpochybňování jeho výkladů a nutnost jejich opakovaného promýšlení vede k vývoji. Což vnímám pozitivně i z hlediska zkušenosti, kterou jednoho dne po mém návratu přinesu Nejvyššímu správnímu soudu.

Jak vyplývá z databáze judikatury Soudního dvora EU, máte na kontě jako soudce zpravodaj 15 ukončených kauz. Jedná se především o spory ohledně ochranných známek EU. Měl jste již pod pomyslným právním skalpelem nějakou kauzu, kterou byste označil za velmi zajímavou?

Především je třeba říci, že specifický jazykový a procesní režim vedou k jinému rytmu kauz. Jinými slovy, počet věcí, ve kterých se senát shodl na rozsudku a které pro mne vnitřně skončily, ale které ještě nebyly vyhlášeny z důvodu probíhajících překladů, je vyšší. A jakoliv je jejich část tvořena ochrannými známkami EU, zdaleka se nejedná o jedinou agendu.

Soudní dvůr Evropské unie [2]

Soudci Tribunálu [3]

Mám za sebou také věci hospodářské soutěže či dumpingu, pracuji na několika pěkných kauzách týkajících se svobodného přístupu k informacím a na mimořádně zajímavé sérii věcí týkajících se bankovní unie. Současně však přiznávám, že kauzu srovnatelnou s některými z nejzajímavějších hodnotových věcí, jimiž jsem se zabýval na Nejvyšším správním soudu, jsem u Tribunálu zatím neměl.

Na mezinárodních soudech existují různá pravidla ohledně přidělování kauz tak, aby národní soudce nedostával případy z jeho země, resp. aby „nesoudil“ svou zemi, a to kvůli konfliktu zájmů. Jak vypadá situace na Tribunálu? Máte možnost soudit kauzy, kde jsou účastníky Češi a Česká republika? Máte informace, třeba i od kolegů, jak jsou Češi a Česká republika jako účastníci řízení před Tribunálem vnímáni z hlediska kvality podání a vystupování?

U Tribunálu jsou s výjimkou souvisejících věcí nové kauzy přidělovány prostým „kolečkem“. Na rozdíl od Soudního dvora mimochodem. Není tedy vyloučeno, aby soudce soudil účastníka (fyzickou nebo

právní osobu) ze svého domovského státu. Byl-li by účastníkem přímo daný stát, zřejmě by se uplatnilo pravidlo systémové podjatosti, s takovou situací jsem se však zatím nesetkal.

Co se týká českých účastníků, nezaznamenal jsem ze strany kolegů pozitivní ani negativní ohlasy, ale obecně platí, že u Tribunálu nepatříme mezi časté soudce.

Situace v ČR a Evropě očima mezinárodního soudce

V České republice máme za sebou nedávné parlamentní volby a před pár týdny jsme si prošli prezidentskými volbami. Jak vnímáte takto z dálky nynější dění v České republice, především pak ve vztahu k EU?

Obecně doufám, jak ostatně předpokládá i Ústava, že demokracie a právní stát budou i nadále koexistovat ve vzájemné symbióze.

Ve vztahu k EU mne mrzí, že emoce nahrazují rozum. Debata o EU i o našem členství v ní je mimo-

Jednání Tribunálu [4]

řádě plochá, nevěcná a posune-li se od již zmíněných emocí, pak většinou ke kupeckým počtům kolik odvádíme do rozpočtu EU a kolik z něj čerpáme.

Skutečně serózní diskuse o tom, jakou EU chceme a proč, jaké místo v ní máme zaujímat, a jak cíleného výsledku dosáhnout se ve veřejném prostoru v podstatě nevede, nemluvě o dlouhodobém a systematickém naplňování nějakého jejího výsledku.

Ale obávám se, že to platí i pro naši existenci a vztahy obecně, nejen v evropském kontextu.

V rozhovoru pro Lidové noviny jste před rokem a půl řekl, že se Vám z „nových zemí“ v EU vždy líbil přístup Polska, protože hájilo tvrdě své zájmy, ale zároveň nezpochybňovalo podstatu svého členství v EU. Jak vnímáte s ohledem na tento svůj postoj nynější vývoj v Polsku?

Jsem z vývoje v Polsku skutečně smutný, možná i proto, že v něm vidím jeden z možných scénářů dalšího směřování České republiky. Ale všimněte si, že přes velmi silnou kritiku, jíž se Polsku od EU dostává, a přes velmi asertivní polské reakce, Varšavu ani nenapadne zpochybňovat své pevné zakotvení a místo v evropském celku. A nezávisle na nynějším vývoji v Polsku je polský premiér i nadále účastníkem debat užšího jádra EU. Na rozdíl od nás...

V souvislosti se státy Evropské unie jako Polsko nebo také Maďarsko se mluví o tzv. backslidingu v oblastech lidských práv, demokracie či právního státu. Jaký je Váš pohled na tuto problematiku?

Každá ze zemí EU, o nichž se v tomto kontextu hovoří, je specifická a jedinečná a přes některé styčné body najdete řadu odlišností. Navíc se problém, alespoň potenciálně, netýká pouze Polska a Maďarska.

Dále se liší oblasti, které zmiňujete. V aktuálně nejmenším ohrožení se zdá být demokracie, přinejmenším hovoříme-li o demokracii bez přívlastků. Vlády v zemích, jichž se problém týká, vzešly ze svobodných voleb a jejich podpora odpovídající části voličského spektra možná překvapivě trvá (takže nikoliv poprvé v historii je demokracie příčinou jevů, jejichž obětí se na konci může stát).

O něco horší situace je s lidskými právy, ale ani v této oblasti zatím není situace fatální. Zatím jsme spíše svědky ústupu od liberalismu – co do nálad ve společnosti a jiných než normativních systémů regulace lidského chování, než zásadní redefinice normativní ochrany lidských práv. Čímž nepopírám možné dílčí změny ve výkladu některých z těchto práv.

V aktuálně největším ohrožení se pak zdá být právní stát a v jeho rámci také systém brzd a protivah moci.

Proč je podle Vás právě právní stát v největším ohrožení?

V případě respektování právního státu se ukazuje, že existující normy pro moc představují překážku, zejména je-li příliš slabá pro jejich změnu (především normy ústavní povahy) nebo netrpělivá při dosahování svých cílů. U systému brzd a protivah pak proto není náhodou, že mezi první cíle populistických a potenciálně autoritářských nálad patří nezávislé soudy, které dodržování norem kontrolují, nejsou však zdaleka jediné.

V první fázi jsme tedy svědky více či méně skrytě koordinovaných útoků na nejrůznější instituce, snahy o jejich ovládnutí a případně zneužití v dosahování více koncentrované moci, ohýbání práva např. tzv. kreativními výklady, které často nejsou ničím jiným, než eufemismem pro jeho porušování. Jsme svědky vytrácení a relativizace hodnot, vzrůstajícího oportunistu. Oponenti jsou ostrakizováni, nejrůznějšími způsoby šikanováni, umlčováni. Právo přestává být objektivní hodnotou a stává se (alespoň částečně) selektivně používaným a zneužívaným nástrojem vládnoucí moci.

Jak se může podobný vývoj slučovat s demokracií a ochranou základních lidských práv?

Při popsání počínání pochopitelně musíte dříve či později narazit na katalog základních lidských práv. Proto pokud nedojde k nějaké změně, lze postupně očekávat tlak na některá základní lidská

Soudní dvůr Evropské unie [5]

práva, pravděpodobně spíše prostřednictvím jejich reinterpretace než výslovného popření.

Používáte-li moc takovým způsobem, máte strach z následků, kdybyste o ni přišla. Takže poslední na řadě jsou svobodné volby. Spíše než primitivní manipulace s volebními lístky se lze obávat relativizace volebního procesu v důsledku snížené férovosti volební kampaně a voleb obecně, financování jednotlivých hráčů apod. – vlastně se jedná o pokračování shora popsaného rozdrolení právního státu a jeho institucí i do oblasti voleb.

Možnosti řešení "backslidingu" v evropských státech

V oblastech jako jsou lidská práva, demokracie či právní stát jsou pravomoci EU omezené. Může mít přesto podle Vás Evropská unie i v těchto oblastech nějaký vliv?

Obávám se, že pouze nepřímý. Aktivace článku 7 (odst. 2) Smlouvy o EU je vzhledem k nutné jednomyslnosti nepřilíš pravděpodobná. Zajímavým počinem byla nedávná předběžná otázka irské soudkyně

Soudnímu dvoru, v jejímž rámci vyjádřila s ohledem na zásahy polské vlády do polské justice pochybnosti o možnosti vydat osobu do Polska na základě Evropského zatýkacího rozkazu. Podobný horizontální tlak, v čistě právní rovině oproštěný od politických vlivů, může mít určitý efekt. Obecně však EU mnoha nástroji nedisponuje a její kompetence prakticky neumožňují tuto situaci efektivně řešit.

Podobně skeptický jsem k mechanismům Rady Evropy. Nikterak nepodceňuji jejich existenci a význam, ale současně nepřeceňuji jejich možnost radikálně ovlivnit vývoj ve státech, které se rozhodnou změnit dosavadní standardy. Zatím se zdá, že tyto mechanismy mohou negativní vývoj do určité míry brzdit a civilizovat, ale nejsou schopné jej zvrátit.

Nejste příliš optimistický...

Problém je, že řada změn, k nimž dochází, může jednotlivě působit úplně nevinně. A komplexního pohledu, uvědomování si širokého systémového a dlouhodobého časového kontextu, práce s informacemi a vůbec jejich opatřování si, zkrátka všeho, co odhalí nahotu krále, je málokdo schopen. Upírá-

Jan M. Passer [6]

me se k existenci institucí a právních institutů a přehlížíme jejich vyprazdňování. Autoritářské režimy přitom s oblibou udržují demokratickou fasádu.

Jedná se o smutný vývoj především střeoevropského prostoru. Prostoru, který na rozdíl od „starých“ zemí EU disponuje jedinečnou historickou zkušeností s totalitním režimem. Je škoda, že tuto zkušenost neumíme zpracovat. Namísto těch, kteří dříve než jiní čtou znamení doby, kteří se poučili ze své historie a mohou „staré“ Evropě nabídnout řešení problémů, jimž sama částečně čelí, selháváme znovu. Zdůrazňují, my sami selháváme. EU za naši politickou situaci nemůže a její kompetence prakticky neumožňují tuto situaci řešit.

Jak byste Vy osobně řešil případy tzv. demokratického backslidingu?

Nechci-li s Bertholdem Brechtem ironicky volat po výměně lidu, jednoduché řešení nemám. Jak jsem již dříve zmínil, nelze přehlédnout sebezničující demokratickou podporu daných tendencí.

Nemohu si však na tomto místě odpustit jednu poznámku.

Dlouhodobě čelíme systematické nepřátelské kampani, jejímž cílem tentokrát není nabídka jiného uspořádání společnosti, ale „pouze“ rozvrácení či alespoň podstatná destabilizace toho našeho. Dříve zmíněná demokratická podpora sebezdrůčivých tendencí naší společnosti je důkazem, že podléháme.

Myslím, že bychom tuto realitu měli velmi jednoznačně pojmenovat a vyvodit z ní odpovídající důsledky a strategie. V opačném případě se může lehce stát, že naši část Evropy bude opět čekat několik desítek let stagnace nebo úpadku.

Z lucemburského Tribunálu na brněnský NSS?

Jste přibližně v polovině svého mandátu a do konce Vám tedy zbývá ani ne jeden a půl roku. Jak vidíte svou budoucnost? Je možné, že by Vám byl prodloužen mandát a Vy byste pokračoval ve své práci na Tribunálu, nebo zde taková možnost není a Vy počítáte s tím, že se vrátíte zpět jako soudce na Nejvyšší správní soud?

Z řady důvodů by byl můj delší pobyt v Lucemburku smysluplný, což samozřejmě nic nemění na systému mandátů a jejich obsazování. Odhaduji, že někdy závěrem tohoto roku budu vědět, zda se vrátím na Nejvyšší správní soud již v roce 2019 nebo později. Ne vše je v mých rukou a jak praví lidová moudrost – když lidé plánují, Pán Bůh se směje...

Fotografie

[1] Jan M. Passer, zdroj: Michal Mazanec.

[2] Soudní dvůr Evropské unie, zdroj: Lucie Nechvátalová.

[3] Soudci Tribunálu, zdroj: Soudní dvůr Evropské unie.

[4] Jednání Tribunálu, zdroj: Soudní dvůr Evropské unie.

[5] Soudní dvůr Evropské unie, autor:

Cédric Puisney, zdroj: Flickr.com, CC BY 2.0

[6] Jan M. Passer, zdroj: Markéta Štěpáníková.

Justiční reformy, nevládní organizace a volby tématem březnového zasedání Benátské komise

Veronika Bílková a Kateřina Šimáčková, zástupkyně ČR v Benátské komisi

Březnové zasedání Benátské komise nemělo žádný jednotící kontroverzní program, jako byla nedávná polská stanoviska nebo dříve třeba okupace Krymu. Česká republika měla premiéru, spočívající v tom, že naše zástupkyně Veronika Bílková předsedala části jednání ve své nové funkci místopředsdkyně Benátské komise.

Hned v úvodu v rámci tzv. followupů (tedy sledování vývoje v návaznosti na přijaté stanovisko) prezident komise Gianni Buquicchio poreferoval o posledním vývoji slovenského ustanovování ústavních soudců. Prezident Kiska v souladu s rozhodnutím slovenského Ústavního soudu provedl jmenování dvou soudců, čímž došlo k naplnění dlouho neúplného soudu.

Gianni Buquicchio poukázal na to, že tím možná není vyřešen celý problém, neboť pravidla ustavování ústavních soudců jsou koncipována tak, že mohou v budoucnu působit další problémy (ostatně v průběhu jednoho roku má na Slovensku dojít k obměně osmi soudců). Odkázal na stanovisko Benátské komise, v němž byly navrženy některé změny jmenovací procedury tak, aby jejím výsledkem nebyly spory prezidenta s parlamentem, jmenování čistě politických nominantů, spjatých s většinovou politickou stranou v parlamentu, či blokáce procesu a neobsazení volných míst.

Na své předchozí stanovisko Benátská komise navazovala i ve vztahu k novelizaci ústavy v Gruzii, která v prosinci prošla druhým čtením v parlamentu, šlo např. o téma ustavování soudců Nejvyššího soudu či zákaz organizace politických stran na teritoriálním principu. Podle Benátské komise sice přijatá novelizace obecně míří dobrým směrem, na druhou stranu ale Gruzie nerespektovala řadu doporučení, která jí byla již dříve Benátskou komisí poskytnuta. Inspirativní i pro české reálie může být požadavek kvalifikované většiny pro ustanovení generálního prokurátora parlamentem, který má zajistit, aby byla příslušná osoba přijatelná i pro politickou opozici, nejen pro aktuální vládní většinu.

Gianni Buquicchio [1]

Moldavsko na scéně

Na stanovisku k připravovaným změnám moldavské ústavy pracovala i česká zástupkyně Kateřina Šimáčková. Trochu jí to připomnělo návrat o pár let zpět do dob jednání české Justiční šestky o případné změně Ústavy ve směru lepší garance nezávislosti justice vytvořením Nejvyšší rady soudnictví, která by měla být schopna dělat kvalitní strategická rozhodnutí v justičních věcech a vytvářet lepší personální politiku v justici než dosavadní „řízení justice“ prostřednictvím ministerstva spravedlnosti.

Podle předestřených informací z návštěvy Moldávie to však vypadalo tak, že Nejvyšší soudcovská rada vytvořená podle starých pravidel (s ex officio členy – ministrem spravedlnosti, předsedou Nej-

Jednání Benátské komise a OBSE [2]

vyššího soudu a generálním prokurátorem) trpěla spíše neduhy staršího slovenského modelu. Nebyla ve sporu s exekutivou za účelem zajištění nezávislosti soudců, spíše působila jako spolehlivá převodní páka, postihující soudce za jejich politickou neposlušnost.

Změna složení soudcovské rady od orgánu s řadou virilistů by se měla stát reprezentantem justice s volenými členy ze soudcovského stavu či z nevládních organizací. Dále byla jako velmi problematický aspekt odmítnuta dřívější praxe soudců na zkoušku – ačkoli tu jsou některé praktické důvody zacvičení a kontroly kompetentnosti, je riziko, že se zvrtnou ve snahu o testování loajality nově přicházejících ke starým pořádkům. Bylo zajímavé, že z tohoto pohledu některým expertům připadal takto riskantní i model justičních čekatelů.

Celkově tedy moldavský návrh uspěl, bylo však doporučeno mnohem přesněji upravit ustavování zástupců soudců i nevládního sektoru do Nejvyšší soudcovské rady. Benátská komise též upozornila

na to, že „démon spočívá v detailu“ a že teprve zákonná úprava a správná realizace zajistí lepší fungování moldavské justice.

Ve vztahu k Moldávii Benátská komise řešila též téma volební legislativy, přičemž proběhla na plénu i obecná debata o vhodnosti většinového či proporčního systému včetně zdůraznění, že oba tyto systémy jsou přijatelné a že je na konkrétní zemi, aby si vybrala ten vyhovující. Oproti tomu bylo namítáno, že někdy konkrétní vnitrostátní kontext (ochrana národnostních menšin apod.) může vyžadovat spíše proporční systém.

Náboženství v Arménii, diskriminace v Makedonii a nevládky

Ke změně arménského zákona o svobodě vyznání a náboženských organizací bylo zpracováno velmi podrobné stanovisko, které má obecný přesah určitě v tom směru, že reaguje na společnost, v níž má drtivou většinu jedno náboženství – arménská

Arménský kostel [3]

apoštolská církev; ta pak má speciální postavení, včetně řady privilegií. Právě téma ochrany věřících ostatních náboženských směrů či ateistů se stává v takové společnosti velmi důležité. Dalším tématem pak je, že svoboda vyznání v sobě obsahuje i svobodu nevyznávat žádné náboženství. I osoby bez vyznání či s ateistickými názory a jejich právo projevit své nevyznávání náboženství je pak třeba ve většinově religiózním prostředí dostatečně chránit.

V souvislosti s přibližováním k EU si u Benátské komise vyžádala Makedonie stanovisko k návrhu zákona o prevenci a ochraně před diskriminací, který je samozřejmě pozitivní změnou, neboť vůbec toto téma v makedonském právu nově nastoluje, nicméně má řadu nedostatků jak v oblasti definice pojmů, tak i organizace kontrolního orgánu.

K financování nevládních organizací bylo na březnovém zasedání schváleno též několik stanovisek.

Při projednávání bylo v obecné rovině připomenuto, že všeobecná regulace všech nevládních organizací je mimořádně problematická už jen s přihlédnutím k odlišným rolím a cílům té které organizace – některé nevládní organizace vykonávají různé důležité funkce ve veřejném zájmu, jiné mohou skutečně být nástrojem zahraniční propagandy. Ukrajinské stanovisko se týkalo změn právní úpravy finančních aktivit neziskových organizací v návaznosti na změnu daňové úpravy, provedenou s cílem transparentnosti financování nevládních organizací. I ve vztahu k Rumunsku byla komentována právní úprava spolků a nadací.

S problémy při volbách pomůže i statistika

Výbor pro demokratické volby připravil tři obecnější témata, z nichž první představil externí expert Juraj Medzihorský, kterého brněňští studenti mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních studií MU znají

Benátky [4]

z kurzu Research Methods in Political Science II. Studie se týkala tématu velmi užitečného pro volební pozorovatele, a to jak poznávat volební nepravidelnosti (irregularities) skrze statistické metody. Statistické detekování nepravidelností při volbách může být užitečné i pro výzkumy volebního chování lidí. Detekovaná nepravidelnost zpravidla nemůže prokázat nezákonnost či ovlivnění voleb, ale spíše ukázat na možný problém či sociální souvislosti.

Dalším obecným volebním tématem byla odvolatelnost starostů či jiných lokálně volených zastupitelů, k níž je nyní v rámci Benátské komise připravován nový výzkum. I mimo populistické politické strany se začala odvíjet debata, zda to není užitečný a legitimizační nástroj. Nejprve bude zpracován přehled situace v jednotlivých zemích, včetně tématu imperativního a reprezentativního mandátu.

Již předem je zřejmé, že je to v některých zemích využívaný nástroj, například v pěti švýcarských kantonech. Určitě by to mělo být jen výjimečné opatření, které zachová rovnováhu mezi zájmy ko-

munity a občana na jedné straně a ochranou efektivy rozhodování či vládnutí na straně druhé. Zatím výbor sbírá zkušenosti a možná omezení tohoto institutu s tím, že výsledkem bude přijetí větší studie na toto téma.

Právo na znovuzvolení?

Poslední obecnou otázkou, jíž se Benátská komise ohledně volebního práva zabývala, je téma znovuzvolení do funkce. Zatím byla přijata jen část týkající se prezidentské funkce s tím, že bude následovat i část o limitech znovuzvolení ohledně poslaneckých mandátů a mandátů v lokálních zastupitelstvech.

Stanovisko k omezení opětovných voleb prezidenta se zabývalo i tím, zda není nějak konstituováno základní právo na to být znovu zvolen. Šlo spíše o filozofické a teoretické pohledy, neboť takovéto „právo na znovuzvolení“ není dohledatelné ve vnitrostátním ústavním či mezinárodním právu. Naopak je zaručeno právo na účast ve volbách, svobodná volba i volby jako způsob skládání účtů za proběhlé volební období. Klíčové pak je, že v prezidentském systému znamená zákaz znovuzvolení (zpravidla po dvou opakováních) ochranu proti diktatuře. Není to tedy ani neodůvodněný zásah do práv voličů. Právo být zvolen je též ve hře. Ale právě zákaz neomezeného znovuzvolení zaručuje, aby se souboj o funkci otevřel i dalším osobám.

Zaznělo i mírné doporučení, že by se o zákazech znovuzvolení mělo uvažovat i ve vztahu k členům parlamentu. Je to z jistého úhlu pohledu i téma ženských práv, protože nějaké omezení v tom směru otevírá možnost férové soutěže o takto uvolněné místo, která může pomoci do parlamentu ženským kandidátkám. Ve vztahu k parlamentu a lokálním zastupitelstvům bude zpracovávána další část studie. V té souvislosti zazněla i otázka, zda by nemělo být uvažováno i o obdobném omezení pro premiéry v parlamentních formách vlády.

Fotografie

[1] Gianni Buquicchio, autor: Maina Kiai, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[2] Jednání Benátské komise a OBSE, Maina Kiai, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[3] Arménský kostel, autor: Ralf Steinberger, zdroj: Flickr, CC BY 2.0.

[4] Benátky, zdroj: Kateřina Šimáčková.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Připravil Jan Lhotský

Proces ustavování Zvláštního trestního soudu ve Středoafričké republice nadále pokračuje

Nikola Klímová

Od převratu v březnu 2013 si konflikt ve Středoafričké republice vyžádal již více než šest tisíc obětí. Válečné zločiny a zločiny proti lidskosti, jichž se dopustilo muslimské hnutí Seléka i křesťanská domobrana anti-Balaka, jsou prozatím předmětem vyšetřování Mezinárodního trestního soudu. Od letošního roku by však měl mezinárodní trestní spravedlnost v zemi začít prosazovat i Zvláštní trestní soud ustavený v roce 2015.

Konflikt ve Středoafričké republice

Od získání nezávislosti si Středoafričká republika prošla celou řadou ozbrojených převratů. K poslednímu z nich došlo v březnu 2013, kdy se povstalecké muslimské hnutí Seléka zmocnilo hlavního města a svrhlo dosavadní režim prezidenta François Bozizého. Politický konflikt se však záhy změnil na náboženský, když se proti hnutí Seléka postavila křesťanská domobrana anti-Balaka a obě strany zahájily krvavé útoky proti civilnímu obyvatelstvu. Situace se krátkodobě zlepšila v roce 2014 po uzavření dohody o příměří a zvolení Catherine Samba-Panza jako prozatímní prezidentky. V souvislosti se sérií obvinění ze zneužití jejich pravomocí se nicméně nepokoje rozhořely nanovo, přičemž k jejich zklidnění nepřispělo ani přijetí nové ústavy a prezidentské volby.

Podle pozorovatelů si konflikt od roku 2013 vyžádal přes šest tisíc obětí a více než milion obyvatel muselo uprchnout ze svých domovů. Této bilanci nezabránilo ani rozmístění jednotek francouzských vojáků, operace EUFOR-RCA (*European Union Force RCA*) a následně též peacekeepingová mise OSN pod zkratkou MINUSCA (*United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission*), která se v zemi bohužel netěší vysoké důvěře. Důvodem je nejen její neefektivita při udržování stability, ale zároveň i obvinění ze sexuálního násilí spáchaného jejími příslušníky vůči civilnímu obyvatelstvu.[1]

Příjezd pomocných vojenských sil z Burundi do Středoafričké republiky [1]

Ustavení hybridního soudu

V reakci na zločiny spáchané během konfliktu byla v roce 2013 nejprve přijata rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 2127, na jejímž základě ustavil generální tajemník OSN Mezinárodní vyšetřovací komisi (*International Commission of Inquiry*), aby posoudila možná porušení lidských práv a humanitárního práva ve Středoafričké republice. Na závěr svého šetření v lednu 2015 uveřejnila komise zprávu, v níž doporučila sestavení mezinárodního trestního tribunálu, jehož úkolem mělo být stíhání zločinů podle mezinárodního práva spáchaných bojujícími stranami.

Doporučení se následně promítla do návrhu zákona na vytvoření Zvláštního trestního soudu (*Special*

Zvláštní představitel pro misi MINUSCA
Parfait Onanga-Anyanga [2]

Criminal Court, SCC), který se stal prvním hybridním trestním tribunálem existujícím paralelně k probíhajícímu vyšetřování u Mezinárodního trestního soudu (MTS). SCC bude složen celkem z 25 soudců, z toho 13 národních a 12 mezinárodních. Vedle soudců bude u SCC působit i zvláštní soudní policejní jednotka a sbor advokátů. V roce 2017 byl jmenován zvláštní žalobce, kterým se stal konžský soudce Toussaint Muntazini Mukimapa. V současné době navíc probíhá výběrové řízení na posty mezinárodních vyšetřovacích soudců.

SCC byl vytvořen na dobu pěti let, přičemž jeho mandát může být v případě potřeb prodloužen. Jeho pravomoc se vztahuje na stíhání závažných porušení lidských práv a zločinů podle mezinárodního práva, zejména zločinů proti lidskosti, válečných zločinů a genocidy, které byly spáchány od 1. ledna 2003, kdy propukl ozbrojený konflikt, jenž v různé intenzitě pokračuje doposud. Všechny zločiny jsou podle trestního zákoníku Středoafričské republiky nepromlčitelné a nemohou být předmětem milosti či amnestie. SCC je nicméně oprávněn stíhat pouze pachatele, kteří v době spáchání zločinů dosáhli věku 14 let. Dětsí vojáci jsou v tomto kontextu chápáni jako oběti ozbrojeného konfliktu.

Vztah k MTS

Zajímavým aspektem činnosti SCC bude jeho role ve vztahu k MTS. Ve věci Středoafričské republiky proběhla před MTS již dvě vyšetřování. První z nich vedlo v roce 2016 k odsouzení bývalého viceprezidenta Demokratické republiky Kongo Jeana-Pierra Bemby Gomba, jehož jednotky Hnutí za osvobození Konga (*Mouvement de Libération du Congo*) vtrhly do Středoafričské republiky, aby zabránily převratu v zemi. Během své přítomnosti na středoafričském území se však konžští vojáci dopustili znásilňování, rabování a zabíjení civilních obyvatel. Vzhledem k těmto zločinům byl Bemba Gombo MTS odsouzen za zločiny proti lidskosti k 18 letům odnětí svobody (více viz Bulletin červenec-srpen 2016, str. 10).

Na žádost středoafričské vlády zahájil MTS v roce 2014 druhé vyšetřování, které se týká konfliktu mezi hnutím Seléka a domobranou anti-Balaka. V tomto kontextu bude vyšetřování komplementární vůči činnosti SCC, který má pravomoc soudit všechny pachatele vymezených zločinů podle mezinárodního práva bez ohledu na jejich postavení. V případě, že by se MTS však rozhodl převzít vyšetřování některého z obžalovaných před SCC, bude mít podle čl. 37 statutu SCC haagský soud přednost a trestní stíhání převezme. Tento mechanismus se stal předmětem ostré kritiky, neboť odporuje znění Římského statutu.

Výzvy SCC

Stejně jako jiné hybridní tribunály, i SCC bude čelit již od počátku řadě výzev. Činnost mezinárodních trestních soudů a tribunálů je vysoce finančně náročná a SCC se prozatím podařilo získat pouze pět ze sedmi milionů dolarů, které jsou nutné pro zajištění jeho řádného fungování po dobu prvotních 14 měsíců. Nad rámec tohoto období je financování SCC ještě více problematické. SCC se přitom musí snažit vyhnout rozpočtovým problémům, které významně ovlivňovaly činnost Zvláštního soudu pro Sierra Leone a mají dlouhodobě negativní dopad i na aktivity Zvláštních senátů soudů v Kambodži.

Vyšetřování SCC bude dále komplikovat i probíhající konflikt, do něhož je zapojeno množství ozbrojených skupin, které ovládají značnou část území Středoafričské republiky. Cestování mimo hlavní město Bangui bude pro zaměstnance soudu

představovat vysoké bezpečnostní riziko. Z tohoto důvodu se očekává i nižší zájem ze strany zkušených mezinárodních i domácích právníků, kteří by u soudu mohli působit.

Navzdory řadě problémů je SCC pozitivním krokem, který by mohl přinést požadovanou spravedlnost civilistům zasaženým dlouhodobým konfliktem. Specializovaná soudní řízení by představovala nejen zadostiučinění obětem zločinů, ale také signál všem ozbrojeným skupinám, že jejich trestná činnost nebude tolerována. Pokud by se SCC podařilo překonat počáteční překážky, mohl by mít značný potenciál pro zajištění trestní spravedlnosti ve Středoafričské republice.

Poznámky

[1] Z obdobných trestných činů bylo v roce 2015 obviněno i několik příslušníků francouzských jednotek, proti nimž bylo u francouzských soudů zahájeno trestní stíhání.

Zdroje

- BBC (2018). Central African Republic profile – Timeline. 17. 1. 2018 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-13150044>).
- Boháč, Jan (2015). Středoafričská republika, nováček mezi „failed states“. Mezinárodní politika 5/2015 – Afrika, 31. 5. 2015 (<http://www.iir.cz/en/article/stredoafricka-republika-Novacek-mezi-failed-states>).
- Buchanan, Rebecka (2015). The Need for Accountability in the Central African Republic: The Establishment of a Hybrid Tribunal. Human Security Centre, 23. 9. 2015 (http://www.hscentre.org/global-governance/need-accountability-central-african-republic-establishment-hybrid-tribunal/#_ftn2).
- Bussey, Erica (2017). Progress and challenges in establishing the Special Criminal Court in the Central African Republic. Amnesty International, 2. 10. 2017 (<https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2017/10/progress-and-challenges-in-establishing-the-special-criminal-court-in-the-central-african-republic/>).
- Council on Foreign Relations (2018). Violence in the Central African Republic. 16. 3. 2018 (<https://www.cfr.org/interactives/global-conflict-tracker#!/conflict/violence-in-the-central-african-republic>).
- Cour Pénale Spéciale (2018). La Cour Pénale Spéciale en quelques Questions (<http://www.cps-rca.cf/fr/faqs>).
- Human Rights Watch (2017). Killing Without Consequences (<https://www.hrw.org/report/2017/07/05/killing-without-consequence/war-crimes-crimes-against-humanity-and-special>).
- International Criminal Court (2018). Central African Republic II: Situation in Central African Republic II ICC-01/14 (<https://www.icc-cpi.int/carII>).
- International Federation for Human Rights (2015). New Special Criminal Court: A Key Step Toward Justice. 24. 4. 2015 (<https://www.fidh.org/en/region/Africa/central-african-republic/new-special-criminal-court-a-key-step-toward-justice>).
- International Federation for Human Rights (2017). What is the Special Criminal Court? 30. 8. 2017 (<https://www.fidh.org/en/region/Africa/central-african-republic/what-is-the-special-criminal-court>).
- International Justice Resource Center (2015). Central African Republic Votes to Create New Hybrid Tribunal. 21. 5. 2015 (<http://www.ijrcenter.org/2015/05/21/central-african-republic-votes-to-create-new-hybrid-tribunal/>).

Mise MINUSCA ve Středoafričské republice [3]

- Kersten, Mark (2015). Central African Republic's Hybrid Tribunal Could Be a Game-Changer. Justice Hub, 13. 5. 2015 (<https://justicehub.org/article/court-side-justice-central-african-republics-hybrid-tribunal-could-be-game-changer>).
- Labuda, Patryk (2018). The Special Criminal Court in the Central African Republic. American Society of International Law, 22. 1. 2018 (<https://www.asil.org/insights/volume/22/issue/2/special-criminal-court-central-african-republic>).
- Ratcliffe, Rebecca (2017). The future is very dark: Central African Republic's relentless cycle of suffering. The Guardian, 18. 12. 2017 (<https://www.theguardian.com/global-development/2017/dec/18/the-future-is-very-dark-central-african-republics-relentless-cycle-of-suffering>).
- Santos, Jessica L. (2015). Welcoming a Hybrid Attempt at Justice for the Central African Republic. Huffington Post (https://www.huffingtonpost.com/jessica-l-santos/welcoming-a-hybrid-attempt_b_7794052.html).

Fotografie

- [1] Příjezd pomocných vojenských sil z Burundi do Středoafričské republiky, autor: US Army Africa, Flickr, CC BY 2.0.
- [2] Zvláštní představitel pro misi MINUSCA Parfait Onanga-Anyanga, autor: Ibexxebi, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.
- [3] Mise MINUSCA ve Středoafričské republice, autor: Tsidoti, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Nebezpečí autonomních zbraňových systémů

Michaela Daňková

Díky rychlému vývoji v oblasti technologií se začaly množit také autonomní robotické zbraně, které pomalu nahrazují lidské vojáky na bojištích. Přední odborníci však varují před dalším vývojem a volají po zákazu využívání smrtících autonomních zbraňových systémů založených na umělé inteligenci.

Co jsou autonomní zbraňové systémy?

Pro vojenské účely se již běžně využívají drony či bezpilotní letouny. Tyto stroje jsou dálkově ovládané lidmi. Stejně tak jsou využívány zbraně, které sice dokáží samy zaměřit svůj cíl, konečné rozhodnutí o vystřelení však i nadále provádí lidský článek. Několik států využívajících vysoce moderních vojenských technologií, jako jsou např. USA, Čína, Spojené království, Izrael, Jižní Korea či Rusko, pracuje na vytváření autonomních systémů.

Příkladem mohou být strážní roboti Samsung SGR-1 umístění na hranicích mezi Jižní a Severní Koreou, kteří mají schopnost na základě tepelných senzorů detekovat potenciální cíle, provést varování a následně i palbu proti nepříteli. To vše na vzdálenost přibližně čtyř kilometrů.

Opravdovou hrozbou jsou však plně autonomní smrtící zbraně, tedy ty, které dokáží bez jakéhokoliv lidského zásahu či kontroly usmrtit (tzv. *Humans-out-of-the-Loop Weapons*). Dle odborníků takové stroje nejsou hudbou vzdálené budoucnosti, ale otázkou několika málo následujících let. Už nyní jsou technologie natolik pokročilé, že jsou využitelné pro nasazení v jednoduchých přírodních prostředích bez přítomnosti civilistů. Tyto systémy by tak brzy mohly být produkovány pro komplexní mise, včetně eliminace osob splňujících určitá kritéria.

Protichůdné názory

Názory na autonomní zbraňové systémy nejsou zcela jednotné, někteří je hájí jako nástroje umožňující rychlejší snímání a zpracování informací, přesnější

Mobilní automatizované hlídky nasazené v Džibutsku americkou armádou [1]

zaměření cíle, nahrazující lidské vojáky, a tedy šetřící řadu lidských životů, nevyžadující odpočinek a stravu, nebo jako stroje, které díky chybějícím emocím budou schopny vykonat i ty nejnebezpečnější nebo naopak rutinní opakující se úkoly.

Na druhou stranu, autonomní robotické systémy vyvolávají řadu obav. Za prvé, hodnota lidského života se sníží, pokud bude rozhodování o zabití svěřeno strojům. Ty sice postrádají jakékoliv lidské slabosti, to však zahrnuje také soucit, slitování či reálné posouzení situace na měnícím se bojišti. Jako každý stroj mohou selhat, mít funkční poruchy nebo být zneužity nepřítelem modifikací jejich algoritmu. Obavou je také zneužití těchto systémů teroristickými organizacemi. Průběžné samostatné přizpůsobování systémů za účelem překvapení nepřítele je nevyhnutelné, to však také povede ke ztrátě jejich předvídatelnosti a kontroly ze strany velitelů. Zatímco tyto zbraně ušetří životy na jedné straně, zvýší ztráty na straně nepřítele. Velkou obavou je také neschopnost strojů rozlišit mezi ci-

Bezpilotní letoun využívaný letectvem Spojených států, MQ-1 Predator [2]

vilisty a vojáky. Dle uniknutých zpráv z Pentagonu dochází při využívání dronů americkou armádou až k 9 z 10 chybným automatickým zaměření cílů.

Soulad s mezinárodním právem?

Plně autonomní zbraně představují zásadní výzvu pro ochranu civilistů, respektování lidských práv a dodržování mezinárodního humanitárního práva. Válečné právo vyžaduje striktní rozlišování mezi příslušníky vojenských sil a civilisty, zhodnocení vojenské nezbytnosti útoku a v neposlední řadě posouzení přiměřenosti vedlejších škod k hodnotě vojenského cíle.

Aby byly autonomní systémy v souladu s mezinárodním humanitárním právem, musely by být schopny tyto aspekty vzít v potaz, vyhodnotit je a především splnit. Vzhledem k obrovské náročnosti tohoto úkolu, který vyžaduje lidský úsudek, nelze předpokládat, že by toho robotické stroje byly schopny.

Z důvodu mnohých obav o přicházející třetí válečné revoluci, následující po střelném prachu a jaderných

zbraních, vedoucí k naprosté změně dosavadních pravidel války, se postupně začínaly ozývat hlasy po mezinárodním zákazu dalšího vývoje, produkce a využívání těchto zbraní. V roce 2013 byla spuštěna kampaň *Stop Killer Robots*, která považuje za nepřijatelné, aby bylo rozhodování o životech na bojišti svěřeno strojům.

Proti dalšímu vývoji brojí nejen humanitární aktivisté a neziskové organizace, ale také samotní vývojáři technologií a vědci. V roce 2015 byl podepsán otevřený dopis vyzývající OSN k úplnému zákazu plně autonomních zbraní. Mezi více než dvaceti tisíci signatáři byli například Steve Wozniak, Elon Musk nebo Stephen Hawking.

V říjnu 2017 byla pod Stálou misí OSN v Mexiku ve spolupráci s kampaní *Stop Killer Robots*, Mezinárodním výborem pro kontrolu robotických zbraní (*International Committee for Robot Arms Control, ICRAC*), a *Human Rights Watch*, pořádána panelová diskuze *Pathways to Banning Fully Autonomous Weapons*, během které byla vyjádřena potřeba uzavření nové mezinárodní smlouvy. Dále byla během této diskuze zkoumána řada technických, právních, etic-

Setkání podporovatelů kampaně Stop Killer Robots [3]

kých či provozních obav ohledně plně autonomních zbraní. Jedním z právních problémů je neexistence jednotné definice těchto zbraní.

Nicméně i bez existence konkrétní mezinárodní smlouvy zavazuje Dodatečný protokol I k Ženevským úmluvám z roku 1949 své smluvní strany ke zjištění, zda není v nesouladu s mezinárodním právem vývoj, produkce nebo využívání nové zbraně nebo válčící metody. Mezi zakázané metody patří ty, které způsobují nadbytečné zranění nebo utrpení, nerozlišují cíle, nebo působí dalekosáhlé, dlouho trvající vážné poškození přírodního prostředí. Další zákazy lze vyvodit z Ottavské úmluvy [1], Úmluvy o zákazu použití kazetové munice a Úmluvy o některých konvenčních zbraních.

Otázka mezinárodní trestní odpovědnosti

Využívání plně autonomních zbraní vytváří nejasnosti, kdo nese trestní odpovědnost za případné válečné zločiny robotů. Je to velitel, programátor, výrobce, provozovatel či samotný robot? Chybějící odpovědnost by mohla vést ke snížení prevence ochrany civilního obyvatelstva. Pokud stát nasadí autonomní zbraň, které poruší jeho mezinárodní závazky, lze mu připsat mezinárodní odpovědnost.

Dle humanitárního práva je odpovědný za válečné zločiny také každý jednotlivec, který je spáchá. Ten, kdo přímo rozhodne o nasazení plně autonomních zbraní do boje, bude pravděpodobně odpovědný za případné zločiny. Otázky zůstávají viset nad ostatními články řetězce, především tedy programátory a výrobci. Stíhání těchto osob by bylo problematické minimálně z důvodu složitého dokazování úmyslu spáchat daný zločin.

Na jedné straně stojí názor, že by měly být trestně odpovědné osoby, které, ať už úmyslně nebo z nebalosti, vytvoří vadné stroje, jež způsobí ztrátu lidského života. Na druhé straně by bylo nepatřičné stíhat osobu, která navrhla autonomní zbraň, pokud tato zbraň nebyla přímo naprogramována ke spáchání válečných zločinů. Kolem autonomních zbraňových systémů tak zůstává řada nezodpovězených otázek.

Poznámky

[1] Úmluva o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení.

Zdroje

- Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights (2014). Autonomous Weapon Systems under International Law. Dostupné z: https://www.geneva-academy.ch/joomla-tools-files/docman-files/Publications/Academy%20Briefings/Autonomous%20Weapon%20Systems%20under%20International%20Law_Academy%20Briefing%20No%208.pdf.
- Campaign to Stop Killer Robots (2017). The Problem. Dostupné z: (<https://www.stopkillerrobots.org/the-problem/>).
- UNODA (2017). Pathways to Banning Fully Autonomous Weapons, 23. 10. 2017. Dostupné z: <https://www.un.org/disarmament/update/pathways-to-banning-fully-autonomous-weapons>.
- Prigg, Mark (2014). Who goes there? Samsung unveils robot sentry that can kill from two miles away. DailyMail, 15. 9. 2014. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2756847/Who-goes-Samsung-reveals-robot-sentry-set-eye-North-Korea.html>.
- Rusell, Stuart (2016). Lethal Autonomous Weapons. Přednáška na University of California, Berkeley, 6. 4. 2016. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=JYQ7p3pWwr4>.
- UNSWTV (2016) Killer Robots: The Third Revolution in Warfare, 23. 3. 2016. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=i-KrK5Zxil5o&t=>.

Fotografie

- [1] Mobilní automatizované hlídky nasazené v Džibutsku americkou armádou. Autor: US Air Force, Sgt. Eric Summers Jr., 9. 7. 2016, zdroj: U.S. Department of Defense, Public Domain.
- [2] Bezpilotní letoun využívaný letectvem Spojených států, MQ-1 Predator, autor: US Air Force, zdroj: Wikimedia Commons, Public Domain.
- [3] Setkání podporovatelů kampaně Stop Killer Robots, autor: Campaign to Stop Killer Robots, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

Bývalý peruánský prezident Fujimori získal milost

Helena Kopecká

Alberto Fujimori získal v prosinci 2017 milost ze zdravotních důvodů. Byl tak propuštěn ani ne po uplynutí poloviny jeho pětadvacetiletého trestu uloženém mimo jiné za závažná porušování lidských práv spáchaných během jeho prezidentského úřadu. Udělenou milost však doprovázely bouřlivé reakce.

Po celé desetiletí, od roku 1990 do roku 2000, vláda bývalého prezidenta Peru Alberta Fujimoriho používala úplatky, vydírání a zastrašování. Soustředila moc v rukou prezidentského úřadu, snažila se rozvrátit demokratický systém a eliminovala kontrolu nad tím, jak si vláda počíná. Zabíjení však také nebyla výjimkou. V době Fujimoriho vlády byli zabíjeni civilisté mimo jiné bombami obsahujícími výbušný gel, přičemž se jednalo o stejný gel, který používala výhradně peruánská armáda při útocích na levicově orientované osoby obviněné ze sympatizování s rebely.

Mezi nechvalně známé útoky patří masakr v Limě v roce 1991, kdy ve čtvrti Barrios Altos bylo zabito patnáct civilistů, včetně osmiletého dítěte, a čtyři další lidé byli zraněni. Zabíjení se dopustilo komando smrti *La Colina*, složené z členů peruánských ozbrojených sil. Komando smrti tehdy vtrhlo na zahradní barbecue a své oběti bez milosti postřílelo. Oběťmi byli údajní rebelové patřící k maoistické organizaci Světlá stezka (*Sendero Luminoso*).^[1] Další tragickou událostí byl únos a vražda devíti vysokoškolských studentů a jejich profesora v roce 1992, masakr označovaný podle limské univerzity *La Cantuta*, kterého se opět dopustilo toto smrtící komando.

Po extradici následuje odsouzení

Z obav před soudem se Fujimori vyhýbal spravedlnosti několikaletým pobytem v Japonsku. Tudíž bylo poněkud nečekané, když v roce 2005 náhle přijel do Chile. Zajímavostí je, že poté, co přijel do Chile, organizace Human Rights Watch napsala a zveřejnila zprávu popisující konkrétní obvinění za korupci a porušování lidských práv a dokumentují-

Alberto Fujimori v roce 1998 [1]

cí důkazy, které proti němu existovaly, což rovněž pomohlo jeho případu získat publicitu.^[2] V roce 2007 pak Nejvyšší soud Chile povolil extradici Fujimoriho do Peru, aby čelil tamnímu soudnímu procesu.

V roce 2007 byl Fujimori nejprve odsouzen k šesti letům vězení za úplatky a zneužití pravomoci a o dva roky později byl odsouzen na dalších 25 let vězení za porušování lidských práv spáchaných během jeho prezidentského úřadu, a byl shledán vinným za to, že autorizoval zabíjení ze strany smrtících komand. Fujimori však mohl být souzen pouze pro případy spojené s jeho extradicí, která zahrnovala zmiňované dva nejznámější masakry ze strany smrtících komand: *Barrios Altos* a *La Cantuta*.

Soud zjistil, že zabíjení byla součástí protipovstalecké strategie, kterou Fujimori prováděl prostřednictvím zpravodajských služeb země. Skupinu *La Colina* měli tvořit právě i členové vojenských zpravodajských služeb.

Současný prezident Peru Pedro Pablo Kuczynski [2]

Odsouzení Fujimoriho Nejvyšším soudem Peru bylo unikátní ze dvou důvodů. Šlo o prvního zvoleného prezidenta latinskoamerické země, který byl ve své vlastní zemi shledán vinným z porušování lidských práv. Druhým důvodem je skutečnost, že odsouzení Fujimoriho po příkladném soudním procesu sledovaném světem, jenž plně dodržel standardy řádných soudních procesů, bylo ukázkovým příkladem rozhodování nezávislého vnitrostátního soudu majícím vůli dovést bývalou hlavu státu ke spravedlnosti.

Kontroverzní milost otevírá rány pro oběti

Současný prezident Peru, Pedro Pablo Kuczynski, se však možná pro mnohé nečekaně rozhodl udělit Fujimorimu milost ze zdravotních důvodů. Konkrétně dle lékařů trpí zhoršující se degenerativní a nevléčitelnou nemocí a vězeňské podmínky představují závažné riziko pro Fujimoriho život. Kuczynski přitom odmítá, že by Fujimorimu udě-

lil milost z důvodu dohody s jeho stranou, za účelem vyhnouti se vlastnímu impeachmentu, který mu hrozil za údajné přijímání nelegálních plateb od stavební firmy Odebrecht.[3]

Oznámení o milosti v prosinci 2017 však vyvolalo bouřlivé reakce. Desítky tisíc lidí pochodovaly v Limě proti Fujimoriho propuštění, jelikož tento bývalý peruánský prezident byl ve svých 79 letech propuštěn po uplynutí ani ne poloviny jeho pětadvacetiletého trestu. Mnozí Peruánci jsou přesvědčeni, že Fujimori nikdy neměl být propuštěn, a to nejen kvůli závažnosti zločinů, za něž byl odsouzen, ale kvůli mnoha dalším údajným porušením lidských práv, pro které před soudem nikdy nestal a zřejmě ani nestane.

Milost pro prezidenta Fujimoriho tak znovu otevřela rány pro oběti teroru, ke kterému v Peru v minulosti došlo. Mnoho lidí proto stále požaduje spravedlnost za životy lidí, které jeho režim zničil. Fujimoriho milost navíc nemá žádný relevantní precedens, o který

by se bylo možné opřít například v rámci mezinárodních soudů týkajících se lidských práv.

Další soudní proces s Fujimorim?

V únoru 2017 však byl otevřen nový případ týkající se porušování lidských práv v Peru, konkrétně mučení a zabití šesti farmářů ve vesnici Pativilca v roce 1992. Případ Pativilca byl otevřen poté, co Nejvyšší soud Chile přidal tento případ k extradici. Byť byl Fujimori propuštěn v rámci milosti, bylo mu nařízeno účastnit se nového procesu týkajícího se smrti oněch šesti farmářů z roku 1992, jelikož nový případ se na milost nevztahuje. Soud chce za zabíjení ze strany smrtících komand soudit také dalších 22 osob. Odhaduje se přitom, že během konfliktu mezi levicově orientovanými rebely a Fujimoriho autoritářskou vládou zemřelo asi 69 tisíc osob.

Zajímavostí je, že v roce 1995 Fujimori prosadil zákon, který osvobozoval vojenský personál od uvěznění nebo stíhání za trestné činy porušování lidských práv za předchozích 15 let. Zřejmě již tehdy tušil, že jednou by on i členové smrtících komand mohli čelit spravedlnosti.

Poznámky

- [1] Světla stezka (*Sendero Luminoso*) je označení pro maoistickou organizaci v Peru, považovanou za teroristickou, původně označována také pod názvem Komunistická strana Peru (*Partido Comunista del Perú*). Jejím zakladatelem byl v roce 1970 profesor filosofie Abimael Guzmán, jehož světónázor vycházel z učení Mao Ce-tunga. Organizace se však záhy přiklonila k ozbrojenému boji a terorismu.
- [2] Tato zpráva se nachází zde: <https://www.hrw.org/report/2005/12/21/probable-cause/evidence-implicating-fujimori>
- [3] Pedro Pablo Kuczynski je obviněn z toho, že neuveřejnil staré platby od brazilské stavební firmy Odebrecht, která je zapletena do největšího korupčního skandálu v Latinské Americe. Odebrecht měl finančně pomáhat mocným politikům ke zvolení za to, že dostane stavební zakázky. Do skandálu jsou zapleteni politici z celé řady zemí, jako například z Brazílie, Venezuely, Dominikánské republiky, Panamy, Argentiny, Angoly a mnoha dalších.

Zdroje

- 'Act of treason': Fujimori pardon reopens wounds for victims of Peru's state terror, ze dne 3. ledna 2018 (<https://www.theguardian.com/world/2018/jan/03/peru-alberto-fujimori-pardon-victims-state-terror-protests>).
- Peru's ex-President Fujimori ordered to stand trial again, ze dne 20. února 2018 (<http://www.bbc.com/news/world-latin-america-43122187>).
- Peruvian Court Convicts Fujimori for Human Rights Violations, ze dne 5. května 2009 (<https://www.hrw.org/news/2009/05/05/peruvian-court-convicts-fujimori-human-rights-violations>).

Probable Cause: Evidence Implicating Fujimori, ze dne 21. 12. 2005 (<https://www.hrw.org/report/2005/12/21/probable-cause/evidence-implicating-fujimori>).

Thousands march in Lima in protest over pardon for former Peru president, ze dne 29. prosince 2017 (<https://www.theguardian.com/world/2017/dec/29/peruvians-protest-against-pardon-for-jailed-ex-president-alberto-fujimori>).

Odebrecht case: Politicians worldwide suspected in bribery scandal, ze dne 15. prosince 2017 (<http://www.bbc.com/news/world-latin-america-41109132>).

Fotografie

- [1] Alberto Fujimori v roce 1998, autor: Staff Sergeant Karen L. Sanders, United States Air Force, zdroj: Wikimedia Commons, Public Domain.
- [2] Současný prezident Peru Pedro Pablo Kuczynski, autor: Presidencia del Perú, zdroj: Wikimedia Commons, CC BY 3.0.
- [3] Pochod připomínající puč, autor: ClavarClavitos, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.

Pochod připomínající puč [3]

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Připravili Kateřina Šimonová a Hubert Smekal

Vysoký komisař OSN zkritizoval Česko za diskriminaci Romů

Monika Hanych

Zajd Raad Husajn, Vysoký komisař OSN pro lidská práva, ve svém bilančním projevu za rok 2017 kritizoval Českou republiku kvůli diskriminaci Romů a segregaci romských dětí ve školách. Vyzval rovněž k odškodnění násilných sterilizací převážně romských žen a k ukončení programu kastrace mužů usvědčených ze sexuálních trestných činů.

Vysoký komisař nejprve zmínil, že je „hluboce znepokojen diskriminací Romů a dlouhodobou segregací [českých] romských dětí ve školách.“ Připomněl, že tento stav se podle informací Evropské unie nezměnil od roku 2011. Jak jsme ovšem připomínali již dříve (Bulletin prosinec 2017, s. 19), za diskriminaci romských dětí ve školách byla Česká republika Evropským soudem pro lidská práva odsouzena už v listopadu 2007 v případě *D.H. a ostatní proti České republice*.

Česko k nápravě a vypracování efektivní strategie dále vyzval v roce 2012 Výbor ministrů Rady Evropy. Jde tedy o dlouhodobý problém, který se stále nedaří uspokojivě napravit, a to i přes vydané novely školského zákona a vládní opatření. Výbor ministrů tak ve své nejnovější zprávě věnující se implementaci rozsudku z června 2017 přivítal pozitivní posun v podobě novel zákona, nicméně zároveň poukázal na fakt, že statistická data pro školní rok 2016/2017 žádné skutečně relevantní změny pro romské žáky nepřinesly. Na problém dlouhodobě upozorňuje také veřejná ochránkyně práv Anna Šabatová.

Odškodnění za nucené sterilizace

Vysoký komisař OSN pro lidská práva Zajd Raad Husajn ve svém projevu dále směřem k Česku dodal, že se připojuje „k výzvam k nápravě a odškodnění tisíců žen – většinou Romek spolu s dalšími, včetně žen s postižením – které byly násilně sterilizovány od 60. let minulého století do roku 2004.“

Vysoký komisař OSN pro lidská práva
Zajd Raad Husajn [1]

Jde o další dlouhodobý a palčivý problém České republiky: nedávno se objevil mimo jiné ve zprávě Komisaře pro lidská práva Rady Evropy Nilse Muižniekse o sexuálních a reprodukčních právech žen v Evropě.

Už před třinácti lety vyzval stát k poskytnutí odškodnění nuceně sterilizovaných žen tehdejší ombudsman Otakar Motejl. V roce 2011 vyzval Česko ke zřízení odškodňovacího mechanismu Komisař pro lidská práva Rady Evropy Thomas Hammarberg i Výbor OSN pro odstranění diskriminace žen. Asi nejbliže byla Česká republika k nápravě v roce 2015, kdy tehdejší ministr pro lidská práva Jiří Dientsbier předložil vládě věcný záměr zákona k odškodnění protiprávně sterilizovaných žen. Vláda však tento návrh neschválila.

V roce 2016 pak bylo podáno první oznámení na ČR k Výboru pro odstranění diskriminace žen týkající se provádění protiprávních sterilizací. Téma v obecné rovině nedávno zmiňovali politici při jednání ratifikace Istanbulské úmluvy o prevenci a boji proti násilí na ženách na půdě Evropského parlamentu.

Přestože Česká republika není jedinou zemí, na jejímž území se v historii prováděly nucené zásahy do tělesné integrity, většina zemí své oběti již odškodnila nebo na odškodnění pracuje. Situaci by přitom bylo vhodné vyřešit co nejrychleji, jelikož, jak upozorňuje právník Pavel Doubek, „hlasy obětí utichají a za nějaký čas se tak problém ‘vyřeší sám’, protože už prostě nebude koho odškodňovat.“^[1]

Kastrace pachatelů sexuálních trestných činů

Posledním tématem, které Zajd Raad Husajn ve svém projevu zmínil, byla výzva České republiky k „okamžitému ukončení programu chirurgických kastrací odsouzených pachatelů sexuálních trestných činů.“ Kastraci nyní upravuje zákon o specifických zdravotních službách a umožňuje ji u mužů starších 21 let (zjednodušeně) za splnění tří podmínek: pokud muž spáchal sexuálně motivovaný trestný čin, hrozí, že další spáchá v budoucnu, a jiné léčebné metody nebyly úspěšné nebo ze zdravotních důvodů nelze jiné léčebné metody použít.

Ve své zprávě Vysoký komisař OSN dále varoval, že v mnoha zemích Evropské unie nyní politice dominuje trend směrem k „rasismu, xenofobii a podněcování k nenávisti“. Za přitvrzení migrační politiky kritizoval například Rakousko a Maďarsko. Druhá zmíněná země mimochodem nedávno vyzvala Vysokého komisaře k rezignaci. Polsku pak vytkl soudní reformu a nový zákon, který ustanovuje až tříletý trest odnětí svobody za označování nacistických koncentračních táborů na území Polska za „polské“.

Ve své písemné zprávě Vysoký komisař připomněl, že v minulém roce muselo přibližně 65 milionů lidí opustit své domovy, což vedlo k vytvoření skupiny 22 milionů uprchlíků, z nichž polovina jsou děti. Nadále dochází k obrovskému násilí a humanitární krizi v Sýrii, po celém světě pak k násilí na menšinách a jejich pronásledování (např. Rohingové v Myanmaru). Na různých místech jsme podle Vysokého komisaře v minulém roce byli svědkem ohro-

žení demokracie a vlády práva, sílícího extremismu a populismu. Proto bude letos jeho práce nejméně tak důležitá jako v letech předchozích; Vysoký komisař je totiž jedním z hlavních hlídacích psů v oblasti plnění lidskoprávních závazků jednotlivými státy. Zároveň může sám mechanismy fungování lidských práv podporovat a rozvíjet.

Poznámky

- [1] Doubek, Pavel. *Domohou se někdy sterilizované ženy odškodnění?* Březen 2018. Dosud nepublikováno.

Zdroje

- D.H. a ostatní proti České republice, rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. listopadu 2007, stížnost č. 57325/00 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256>).
- Veřejná ochránkyně práv ČR. *Výroční zpráva o ochraně před diskriminací 2016*. Brno, 2017 (https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Vyrocnizpravy/2016-DIS-vyrocnizprava.pdf), str. 26 a násl.
- Výroční zpráva Vysokého komisaře OSN pro lidská práva za rok 2017. OSN: Vysoký komisař OSN pro lidská práva, 26. ledna 2018 (<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/019/41/PDF/G1801941.pdf?OpenElement> nebo http://ap.ohchr.org/documents/dpage_e.aspx?si=A/HRC/37/3).
- Zajd Raad Husajn. *Projev Vysokého komisaře OSN pro lidská práva*. A/HRC/37/3, Ženeva, 7. března 2018 (<http://webtv.un.org/watch/annual-report-by-high-commissioner-for-human-rights-22nd-meeting-37th-regular-session-human-rights-council-5744971280001/>).
- Komisař pro lidská práva. *Women's sexual and reproductive health and rights in Europe*. Štrasburk: Rada Evropy. (<https://rm.coe.int/women-s-sexual-and-reproductive-health-and-rights-in-europe-issue-pape/168076dead>).
- Gwendolyn, Albert. Rada Evropy vyzývá Českou republiku, aby odškodnila oběti vynucených sterilizací. *Romea.cz*, 6. prosince 2017 (<http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/rada-evropy-vyzyva-ceskou-republiku-aby-odskodnila-obeti-vynucenych-sterilizaci>).
- Oběti sterilizace se odškodnění patrně nedočkají, vláda je proti. *Idnes.cz*, 1. října 2015 (https://zpravy.idnes.cz/vlada-nesouhlasis-navrhem-na-odskodneni-obeti-sterilizace-pob-/domaci.aspx?c=A151001_105840_domaci_fka).
- Doubek, Pavel. *Ždravotní zákroky bez souhlasu pacienta*. Dizertační práce, Masarykova univerzita, 2018.
- §17, odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.
- AFP. *Hungary demands resignation of UN rights chief over Orban criticism*. The Times of Israel, 26. února 2018 (<https://www.timesofisrael.com/hungary-demands-resignation-of-un-rights-chief-over-orban-criticism/>).

Fotografie

- [1] Vysoký komisař OSN pro lidská práva Zajd Raad Husajn, autor: Eric Bridiers, zdroj: flickr.com, CC BY-ND 2.0.

Litevská psychiatrická nemocnice porušila práva pacientky garantovaná Úmluvou

Michal Kubica

Evropský soud pro lidská práva v únoru vynesl rozsudek ve věci *Mockuté proti Litvě*. V něm konstatoval porušení práv nedobrovolně hospitalizované stěžovatelky v psychiatrické léčebně ve Vilniusu. Konkrétně shledal porušení práv zakotvených v článku 8 (právo na respektování soukromého života) a článku 9 (svoboda vyznání) Úmluvy.

Psychické problémy a náboženství

Stěžovatelka Neringa Mockuté se narodila v litevském městě Šiauliai v roce 1973 a již od svých osmnácti let se léčila s některými psychiatrickými onemocněními. V roce 1992 byla na tři týdny hospitalizována v psychiatrické nemocnici, kde jí lékaři diagnostikovali paranoidní poruchu osobnosti. Podle stěžovatelčiných rodičů psychickým problémům předcházela její vstup do náboženské sekty *Dievo tikėjimo*.

Po propuštění z nemocnice se stěžovatelka léčila ambulantně v psychiatrickém institutu v Šiauliau. V té době stěžovatelka vstoupila do Maďarské náboženské sekty (*Vengry*) a její psychický stav se zásadně zhoršil po provádění nespécifikovaných náboženských obřadů v lesích. V tu dobu byla stěžovatelka opět hospitalizována, neboť prý nedokázala komunikovat o jiných než nábožensky zaměřených tématech.

Po určitém zlepšení svého stavu se pacientka léčila opět ambulantně. V roce 1996 byla pacientka opět hospitalizována v psychiatrické nemocnici, kde jí byla diagnostikována středně těžká endogenní deprese. Po určitém zlepšení svého stavu stěžovatelka odmítla zůstat nadále hospitalizována a byla tak propuštěna.

Psychické zhroucení a nedobrovolná hospitalizace

V únoru 2003 stěžovatelka přišla poprvé do kontaktu s náboženstvím Osho, když navštívila meditační centrum Ojas ve Vilniusu. V pravidelných medita-

Psychiatrická nemocnice ve Vilniusu [1]

cích stěžovatelka dle svých slov našla spirituální a emocionální zahojování svého neharmonického vnitřního stavu stresovaného nemocí otce, dřívější autonehodou a předešlou ztrátou zaměstnání.

V květnu 2003 stěžovatelka dle lékařských záznamů prožila psychické zhroucení, při kterém nechala své otevřené auto stát uprostřed ulice, došla k sobě domů, zcela se vysvlékla a poté začala křičet na svém balkóně. Neotevírala přitom dveře svým kolegům a posléze ani rodině, která nakonec přivolala záchrannou službu. Ta stěžovatelku odvezla proti její vůli do psychiatrické nemocnice ve Vilniusu, kde byla hospitalizována 52 dní.

Dle stěžovatelčina tvrzení s ní bylo během té doby zacházeno nedůstojně. Lékaři jí kladli dotazy ohledně meditačního centra Ojas a tvrdili, že meditace nejsou vhodné pro její zdravotní stav a jen ho zhoršují. Lékaři si prý z jejích meditací dělali legraci a stěžovatelku zesměšňovali i před ostatními pacienty. V meditacích jí přitom aktivně bránili a snažili se ji přesvědčit, aby přijala katolickou víru, která je v Litvě tradičním náboženstvím. Když stěžovatelka odmítala s meditacemi přestat, byla jí dle jejích slov naordinována silná sedativa.

Během hospitalizace stěžovatelky byl v nemocnici také natáčen dokumentární televizní pořad zaměřený na meditační centrum Ojas. V něm účinkovala stěžovatelčina matka, sestra a její doktor. S použitím pseudonymu „Violet“ místo stěžovatelčina skutečného jména byl zdravotní stav stěžovatelky detailně probírán před televizními kamerami a dáván do souvislosti právě s meditačním centrem Ojas.

Žaloba a následná stížnost k ESLP

V květnu 2006 podala stěžovatelka na psychiatrickou nemocnici ve Vilniusu žalobu, v níž se domáhala odškodnění za nemajetkovou újmu, která jí byla způsobena nezákonným omezením osobní svobody nad limit 48 hodin bez povolení soudu a zásahem do její tělesné integrity, porušením jejího práva na soukromí a její svobody vyznání, a porušením povinnosti nemocnice informovat ji pravdivě o jejím zdravotním stavu.

Nemocnice argumentovala tím, že stěžovatelka byla hospitalizována ve stavu akutní psychózy, kdy byla důvodná obava z možného sebepoškozování. Následně si stěžovatelka dle vyjádření nemocnice nepožádala o své propuštění a prý si také nikdy písemně nestěžovala na podmínky své hospitalizace. Nemocnice navíc také nemůže být odpovědná za informace vyřčené v televizním pořadu matkou stěžovatelky.

Litevský soud první instance stěžovatelčině žalobě vyhověl v plném rozsahu a přiznal jí odškodnění ve výši přibližně 32 tisíc euro. Psychiatrická nemocnice se proti rozsudku odvolala a odvolací soud vyhověl stěžovatelčině žalobě pouze částečně, přičemž v bodech týkajících se především omezení náboženské svobody žalobu zamítl. V důsledku pouze částečného vyhovění žalobě odvolací soud snížil výši odškodnění na přibližně 5 800 euro.

Po tomto rozsudku se stěžovatelka obrátila na litevský nejvyšší soud s tím, že odvolací soud dle jejího názoru selhal v ochraně Úmluvou zaručených práv na respektování soukromí a svobody vyznání. Nejvyšší soud nicméně dovolání stěžovatelky v červnu 2009 odmítl jako nezpůsobilé pro meritorní přezkoumání a stěžovatelka se obrátila na Evropský soud pro lidská práva (ESLP).

Senát ESLP dal v únoru 2018 stěžovatelce za pravdu, když jednohlasně konstatoval porušení článku 8 Úmluvy a většinou pěti hlasů ku dvěma také porušení článku 9 Úmluvy.

V případě porušení práva na respektování soukromí (čl. 8) ESLP uvedl, že k němu došlo zejména vystoupením ošetřujícího lékaře stěžovatelky v televizním pořadu, ve kterém promlouval o jejím zdravotním stavu. Porušením článku 8 bylo podle ESLP ale také samotné předání informací o zdravotním stavu pacientky její matce, se kterou stěžovatelka neměla v době hospitalizace dobré vztahy.

K porušení svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9) došlo dle rozsudku ESLP dvěma způsoby. Za prvé tím, že stěžovatelka byla bez svého souhlasu a také bez přivolení soudu držena déle než padesát dní v psychiatrické nemocnici, čímž jí bylo při absenci jakéhokoliv zákonného důvodu znemožněno docházet do meditačního centra a věnovat se náboženským aktivitám. A za druhé tím, že jí přímo v psychiatrické nemocnici bylo zakázáno také meditovat a lékaři se jí snažili přesvědčit, aby přestala praktikovat toto dle nich fiktivní náboženství a přešla ke katolické víře.

ESLP tedy uznal stěžovatelčinu stížnost jako oprávněnou a přiznal stěžovatelce šesti hlasy ku jednomu náhradu nemajetkové újmy ve výši 8 tisíc eur.

Zdroje

Mockuté proti Litvě, rozsudek ESLP ze dne 27. února 2018, stížnost č. 66490/09. ([https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"i-temid":\["001-181202"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)).

Cranmer, Frank: *Mental health and religious rights: Mockuté*, Law & Religion UK, 28. února 2018. (<http://www.lawandreligionuk.com/2018/02/28/mental-health-and-religious-rights-mockute/>).

Fotografie

[1] Psychiatrická nemocnice ve Vilniusu, autor: Alma Pater, zdroj: Wikimedia Commons.

[2] Jednací sál Evropského soudu pro lidská práva, autor: Adrian Grycuk, zdroj: Wikimedia Commons, CC-BY-SA-3.0-PL.

Jednací sál Evropského soudu pro lidská práva [2]

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Připravil Lukáš Hoder

Bez dětské práce nejsou baterie

Martin Pracný

S růstem počtu elektrických bateriových zařízení roste potřeba těžby kobaltu, který se produkuje převážně v Demokratické republice Kongo za velké těžkých pracovních podmínek i s přispěním desítek tisíc dětských pracovníků.

Kobalt je namodralý, feromagnetický, tvrdý kov. Používá se v metalurgii pro zlepšování vlastností slitin, při barvení skla a keramiky. Kromě toho se také využívá v medicíně při detekci nádorů a metastáz nebo k měření vitamínu B12 v těle. První zmínky o používání kobaltu sahají do starověkého Egypta, kde tento kov sloužil díky své specifické modré barvě k barvení keramiky.

Dnes má ovšem kobalt úplně jiné využití. Více než 50 % produkovaného kobaltu slouží k výrobě nabíjecích baterií do zařízení, jako jsou kupříkladu mobilní telefony, notebooky, tablety nebo elektromobily. V nejrozšířenějších lithium-iontových bateriích kobalt zvyšuje kapacitu a stabilitu článků.

V současné době státy tlačí na výrobce automobilů, aby svůj vývoj přesunuli k alternativním pohonům a začali omezovat výrobu vozidel na fosilní paliva. Lze předpokládat, že automobilky budou investovat stále více peněz do vývoje automobilů na alternativní pohony jako je elektřina nebo vodík. S přibývajícím počtem automobilů na elektrický pohon bude samozřejmě přibývat potřeba výroby baterií, k jejíž produkci je také potřeba poměrně velké množství kobaltu. Zatímco mobilní telefony potřebují do svých baterií přibližně 10 gramů rafinovaného kobaltu, u automobilů se množství pohybuje okolo 5 až 10 kilogramů.

Kde se kobalt těží?

Podle United States Geological Survey se světové zásoby kobaltu odhadují přibližně na 7,1 milionů tun. Největší producent, Demokratická republika Kongo, v současné době ovládá přibližně 63 % trhu a podle odhadů by v roce 2025 měl podíl dosáhnout

Kobalt se vyskytuje jako příměs v rudách mědi, jako je např. malachit na obrázku [1]

přibližně 73 %. Bloomberg New Energy Finance zdůrazňuje že globální poptávka bude ovšem v roce 2030 přibližně 47x větší než v roce 2017. Kobalt se v 98 % získává jako vedlejší produkt při zpracování mědi a niklu. Největší těžařskou firmou v tomto oboru je britsko-holandská společnost Glencore, která provozuje celkem šest kobaltových dolů, z toho dva v Kongu.

V roce 2016 byla celková globální poptávka po kobaltu přibližně 100 tisíc tun. Jak již bylo zmíněno výše, více než polovina míří k výrobcům baterií a podle odhadu v roce 2025 sami výrobci baterií spotřebují kolem 80 tisíc tun kobaltu. Z kobaltu se stává výhodná komodita k investování. V součas-

né chvíli je kobalt na svém historickém cenovém maximu, a to 95 dolarech za 1 kg, tedy přibližně 2000 korunách. Jenom za poslední rok jeho cena vzrostla o 200 %.

Růst hodnoty kobaltu nezůstal bez povšimnutí u lidskoprávních společností, které upozorňují na to, že zisky z konžského kobaltu mohou sloužit k financování protivládních vojenských skupin. Objevují se tedy hlasy, že by mělo dojít k zařazení kobaltu na seznam tzv. konfliktních surovin. Tedy na seznam surovin, o jejichž původu zpracovatelé musejí vlastnit certifikát potvrzující, že při jejich těžbě nedošlo k porušení lidských práv a zisk neslouží k financování vojenských konfliktů.

V kobaltové velmoci Kongu je však užívání dětské práce na denním pořádku. V září minulého roku proto konžská vláda vydala prohlášení, jehož cílem je úplně vymýtit dětskou práci v hornictví do roku 2025. Toto prohlášení bylo přímou reakcí na poznatky Amnesty International, která na tento problém upozornila. Počty pracujících dětí v dolech nejsou přesně známé, ale UNICEF odhaduje, že v roce 2014 se jednalo přibližně o 40 000 dětí, které pracovaly převážně v malých neregistrovaných dolech v jižní části Demokratické republiky Konga.

Zpráva Amnesty International

Amnesty International v listopadu 2017 zveřejnila zprávu s názvem Time to Recharge. Zpráva hodnotí kroky společností užívajících kobalt pro svoji výrobu dva roky po upozornění na to, že při těžbě v Kongu dochází k vykořisťování nejen dospělých, ale i dětí. Amnesty International se zaměřila celkem na 29 společností, mezi nimiž nechybí Apple, Samsung Electronics, Dell, Microsoft, BMW, Renault a Tesla. Mnohé tyto společnosti ani netuší, odkud kobalt nakupují, a ty, které to vědí, v mnohých případech přehlížejí, v jakých podmínkách je těžen. V Demokratické republice Konga je pětina produkce těžena ručně v úzkých tunelech s enormními zdravotními riziky.

Společnosti byly hodnoceny na základě pěti kritérií odrážející mezinárodní standardy zahrnující požadavek kontroly dodavatelského řetězce a transparentnosti ohledně souvisejících rizik v oblasti lidských práv. Nejlepší hodnocení nezískala ani jedna společnost. To znamená, že žádná ze společností nevyhovuje mezinárodním standardům, a to ani navzdory skutečnosti, že všech 29 společností ví o riziku zneužívání lidských práv v návaznosti na těžbu kobaltu.

Vstup do primitivního dolu v regionu Katanga v jižní části Demokratické republiky Konga [2]

Společnost Apple jako první zveřejnila své dodavatele kobaltu [3]

Výsledné hodnocení

Mezi společnostmi jsou i světlé výjimky a viditelné pokroky v zájmu o lidská práva. Společnost Apple jako první publikovala jména svých dodavatelů. V únoru 2018 poté Apple oznámil, že bude kobalt kupovat přímo od těžařů a nebude se již dále spoléhat na čínské subdodavatele. Jedná se o reakci na zjištění, že čínské firmy nakupovaly kobalt od těžařů zaměstnávajících děti. Na druhou stranu se ze strany Applu jedná o krok k tomu, jak si pojistit pravidelné dodávky kobaltu přímo u zdroje.

Počítačovní producenti Dell a HP zavedli politiky pro detekci porušování lidských práv v dodavatelských řetězcích, ovšem ostatní významné společnosti udělaly až znepokojivě malý pokrok. Například Microsoft nedokázal zveřejnit ani seznam svých dodavatelů, což v praxi znamená, že nesplňuje ani základní mezinárodní standardy.

Mezi výrobci automobilů byla nejlépe hodnocena automobilka BMW. Zlepšila svou politiku ohledně kontroly dodavatelského řetězce, ale doposud nezveřejnila své rafinérie a hutě. V těsném závěsu je americká Tesla, druhý největší výrobce elektric-

kých automobilů. Majitel Tesly Elon Musk nedávno prohlásil, že bude kobalt odebírat pouze ze severoamerických zdrojů.

Hodnocení na základě přijatých opatření	Společnost
Všechna opatření přijata	Žádná
Přiměřená opatření přijata	Apple • Samsung SDI
Mírná opatřená přijata	Dell • HP • BMW • Tesla • LG Chem
Minimální opatření přijata	Sony • Samsung Electronics • General Motors • Volkswagen • Fiat-Chrysler • Daimler • Hunan Shanshan • Amperex Technology • Tianjin Lishen
Žádná opatření nepřijata	Microsoft • Lenovo • Renault • Vodafone • Huawei • L&F • Tianjin B&M • BYD • Coslight • Shenzhen BAK • ZTE

Všechny společnosti mají individuální odpovědnost za odhalení, prevenci a nápravu porušování lidských práv v jejich dodavatelských řetězcích. Zveřejňování posudků ohledně rizik spojených s lidskými právy, je důležitým krokem, který ovšem ani jedna ze společností nedělá. Společnosti by měly spolupracovat nejen mezi sebou, ale také se státy na tom, aby zneužívání dětské práce bylo vymýceno.

Zdroje

- Amnesty International. *Democratic Republic of Congo: Government must deliver on pledge to end child mining labour by 2025*. 1.9.2017 (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/09/democratic-republic-of-congo-government-must-deliver-on-pledge-to-end-child-mining-labour-by-2025/>).
- Amnesty International. *Industry giants fail to tackle child labour allegations in cobalt battery supply chains*. 15.11.2017 (<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/industry-giants-fail-to-tackle-child-labour-allegations-in-cobalt-battery-supply-chains/>).
- FARCHYAND, GURMAN. *Apple in Talks to Buy Cobalt Directly From Miners*. Bloomerang. 21.2.2018 (<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-02-21/apple-is-said-to-negotiate-buying-cobalt-direct-from-miners>).
- DVOŘÁK, František. *Kobalt může nabourat velkolepé plány na elektrickou budoucnost aut*. IDNES.CZ. 23.10.2017 (https://auto.idnes.cz/kobalt-elektromobil-0lc-/automoto.aspx?c=A171022_084211_automoto_fdv).

Fotografie

- [1] Kobalt se vyskytuje jako příměs v rudách mědi, jako je např. malachit na obrázku, autor: Fairphone, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.
- [2] Vstup do primitivního dolu v regionu Katanga v jižní části Demokratické republiky Kongo, autor: Fairphone, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.
- [3] Společnost Apple jako první zveřejnila své dodavatele kobaltu, autor: Joe Ravi, zdroj: Wikimedia Commons, CC-BY-SA 3.0.

Dopis asociace DEMAS reagující na nové legislativní návrhy proti občanské společnosti v Maďarsku

*Sabina Malcová,
výkonná ředitelka DEMAS*

V reakci na nový soubor legislativních návrhů zaměřených proti organizacím občanské společnosti v Maďarsku zaslala Asociace pro podporu demokracie a lidských práv DEMAS a další dvě desítky předních českých nevládních organizací otevřený dopis premiéru Andreji Babišovi, ve kterém ho vyzývá k apelu na předsedu maďarské vlády Viktora Orbána v této věci. Všichni podepsaní považují tyto legislativní kroky za ohrožování demokratických principů v našem těsném sousedství, Visegrádské skupině i EU.

Nová skupina legislativních návrhů zaměřených proti organizacím občanské společnosti byla postoupena ke schválení maďarskému parlamentu dne 13. února 2018. Na základě těchto nových právních předpisů by maďarská vláda „identifikovala“ ty nevládní organizace (dále NNO), které považuje za „podporující migraci“, ačkoli předmětem jejich zájmu migrace vůbec být nemusí. Zákon by vyžadoval, aby nevládní organizace získaly povolení ministerstva vnitra k plnění svých základních funkcí. Tato činnost dle formulace daného zákona zahrnuje kampaně, „ovlivňování soudů“, přípravu informačních materiálů, organizování sítí a nábor dobrovolníků s cílem sponzorovat, organizovat nebo jinak podporovat vstup a pobyt osob hledajících mezinárodní ochranu, a to včetně obránců lidských práv.

Ministr vnitra by následně zapojil národní bezpečnostní složky, aby provedly bezpečnostní prověrky. Tento postup může trvat až devět měsíců. Navrhovaný nový zákon by též od organizací vyžadoval, aby zaplatily daň ve výši 25 % z jakéhokoli zahraničního financování zaměřeného na „podporu migrace“. Nesplnění požadavků, které z něj vyplývají, by vedlo k pokutám, pozastavení nebo dokonce rozpuštění nevládních organizací věnujících se problematice lidských práv.

Tyto návrhy odporují povinností Maďarska chránit právo na svobodu sdružování, projevu a pohybu, jak vyplývají z mezinárodního práva. Navrhované úpravy mohou být snadno zneužity pro arbitrární

Viktor Orbán [1]

popotahování nepohodlných NNO bez ohledu na to, zda se migraci věnují nebo ne. Nová legislativa, jakož i zákony zaměřené proti činnosti NNO z loňského roku, je dle názoru DEMAS velmi znepokojivým a nebezpečným útokem na občanskou společnost, která schrává v demokratické společnosti klíčovou roli, a to mimo jiné i kontrolou výkonné moci. Kroky dlouhodobě podnikané maďarskou vládou však cílí nejen na očernění občanské společnosti jako takové, ale zároveň se snaží bránit jí v jejích základních aktivitách.

Platforma DEMAS sdružuje 16 českých nevládních organizací věnujících se podpoře demokratizace a transformační politiky v zahraničí. K dopisu se připojily také další dvě desítky předních českých NNO reprezentující různá odvětví občanské společnosti. DEMAS se postavil na podporu maďarské občanské společnosti také v roce 2017, kdy byl v Maďarsku přijat zákon, jehož cílem bylo znesnadnit působení Středoevropské univerzity (CEU) a také zákon o organizacích podporovaných ze zahraniční zaměřený proti institucím financovaným nadací George Sorose, ale také proti celé nezávislé občanské společnosti.

Zdroje

Dopis DEMAS v reakci na nové legislativní návrhy proti občanské společnosti v Maďarsku, 2018 (<http://www.demas.cz/dopis-demas-v-reakci-na-nove-legislativni-navrh-y-proti-obcanske-spolecnosti-v-madarsku/>).

Dopis DEMAS v reakci na stav občanské společnosti v Maďarsku, 2017 (<http://www.demas.cz/dopis-demas-v-reakci-na-stav-obcanske-spolecnosti-v-madarsku/>).

Fotografie

[1] Viktor Orbán, autor: OECD/Herve Cortinat, zdroj: Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.

4) Česká republika a lidská práva

Připravila Lucie Nechvátalová

Příkaz odstranit vyvěšenou vlajku Tibetu: Nepřiměřený zásah do svobody projevu?

Kristýna Šulková

Městský soud v Praze rozhodl o nezákonnosti zásahu policie, kterým žalobcům uložila povinnost odstranit vyvěšené vlajky Tibetu a Tchaj-wanu. Jednalo se o reakci na návštěvu čínského prezidenta v České republice. Ministerstvo vnitra podalo proti danému rozhodnutí kasační stížnost. Jak posoudí Nejvyšší správní soud možné porušení práva žalobců na svobodu projevu?

U Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) žalobci požadovali určení nezákonnosti zásahu policie. Údajná nezákonnost zásahu měla spočívat v příkazu odstranit vlajky Tibetu a Tchaj-wanu, které žalobci vyvěsili v oknech budovy naproti hotelu, kde byl ubytován prezident Čínské lidové republiky. Vlajky byly vyobrazeny na dvou arších papíru o formátu A3, tudíž svou velikostí zakrývaly nepodstatnou část plochy. Policie přesto tento zásah zdůvodnila potřebou odstřelovačů vidět dovnitř budovy.

Jednání policie žalobci zhodnotili jako nepřiměřené, neboť v případě jiných oken zakrytých žaluziemi či květinami policie nečinila žádná opatření, naproti tomu v případě vyvěšené vlajky policie postupovala výše uvedeným způsobem. V uvedeném žalobci spatřovali nepřiměřený zásah do práva na svobodu projevu dle čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť primární cílem nebyla ochrana bezpečnosti čínského prezidenta, ale odstranění vlajek. Žalobci také namítali, že jim nebylo umožněno pořídit videozáznam během zásahu a byli „bezdůvodně“ vyzváni k předložení občanských průkazů.

Městský soud na základě výpovědí a znaleckého posudku dospěl k závěru o nepřiměřenosti postupu policie. Při rozhodování vzal v potaz povinnost policie zajišťovat bezpečnost chráněné osoby, ale příkaz odstranit vlajky nebyl nezbytný a účel opatření by byl splněn i bez odstranění vlajek.

Hlavní budova Městského soudu v Praze [1]

Dle názoru městského soudu stačilo, že policie prověřila prostory a totožnost osob v budově. Navíc přihlédl i k faktu, že policie měla k dispozici techniku, která byla schopna monitorovat prostory budovy i přes vyvěšené papírové vlajky. Bylo tak nepřiměřeně zasaženo do práva žalobců na svobodu projevu podle čl. 17 Listiny.

Městský soud kladl důraz na respektování svobody projevu vzhledem k historické zkušenosti země, ve které docházelo k nesvobodnému nadiktování politického postoje a jakýkoliv jiný politický názor byl trestán. Ve svém odůvodnění uvedl: „(R)espekt k názoru jiného a jeho svobodnému vyjádření musí mít policie jako ozbrojený sbor demokratického právního státu vždy na zřeteli, a při využití zákonných nástrojů k za-

Mikuláš Bek s tibetskou vlajkou [2]

jištění bezpečnosti chráněné osoby je nutné vždy zvážit, zda do tohoto ústavního práva nepřijatelně zasahuje.“

K argumentaci žalobců, která se týkala prokazování totožnosti, městský soud rozhodl, že tento postup policie byl v souladu se zákonem o policii. Jednalo se dle jeho názoru o součást celého postupu k zajištění bezpečnosti chráněné osoby. Ve věci zákazu pořizování audionahrávky městský soud uvedl, že policie zvolila nesprávný postup, neboť k takovému zákazu nebyl důvod a žalobci na pořízení záznamu měli právo. Policie uvedla, že zákaz nahrávání nebyl vynucován. Městský soud tento argument shledal lichým, protože žalobci od nahrávání okamžitě upustili, jinak by jejich chování znamenalo neposlechnutí výzvy policisty.

Proti uvedenému rozsudku městského soudu podalo Ministerstvo vnitra kasační stížnost. Zejména nesouhlasilo s hodnocením, že bylo nepřiměřeně zasazeno do práva žalobců na svobodu projevu. Ministr vnitra Lubomír Metnar uvedl, že záměrem policie nebylo zasáhnout do svobody projevu, ale učinit nezbytná opatření pro vnitřní pořádek a bez-

pečnost. Odpovědnost za zajištění těchto cílů měl odstřelovač specializovaného útvaru policie, který činil rozhodnutí v krátkém čase a hraniční situaci. Zvážení těchto argumentů a přezkum přiměřenosti daného zásahu teď leží v rukou Nejvyššího správního soudu.

Zdroje

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 2018. Stenoprotokol ze 7. schůze konané ve čtvrtek 1. března 2018. Praha: Parlament České republiky (<http://www.psp.cz/eknih/2017ps/stenprot/007schuz/s007118.htm>).

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 12. 2017, sp. zn. 6 A 92/2016.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky.

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

[1] Hlavní budova Městského soudu v Praze, autor: Dezidor, Wikimedia Commons, CC BY 3.0.

[2] Mikuláš Bek s tibetskou vlajkou, autor: Masarykova univerzita, Ludmila Korešová, 19. 10. 2016, zdroj: Wikipedia Commons, CC BY SA 3.0.

Právo na informace: Ústavní soud dostal druhou šanci

Laura Haiselová

Ústavní soud vloni překvapivě rozhodl, že soukromé společnosti nejsou povinnými subjekty podle zákona o svobodném přístupu k informacím. Může se tato judikatura nyní změnit? Nebo je čas na změnu právní úpravy?

Ústavní soud: ČEZ není povinným subjektem

V červnu 2017 Ústavní soud (dále jen ÚS) překvapivě rozhodl, že společnost ČEZ, a.s., není možné podřadit pod pojem „veřejná instituce“ dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, a není tedy povinným subjektem dle tohoto zákona. ÚS se tak odklonil od dosavadní judikatury, ve které uplatňoval „test“, který rozdělával podle převahy znaků instituce na „soukromé“ a „veřejné“. Kritéria hodnocená v tomto testu byla: a) způsob vzniku (zániku) instituce, b) hledisko osoby zřizovatele, c) subjekt vytvářející jednotlivé orgány instituce, d) existence či neexistence státního dohledu nad činností instituce a e) veřejný nebo soukromý účel instituce.

Použitím zmíněného testu ÚS a Nejvyšší správní soud (dále jen NSS) přisoudily postavení „veřejné instituce“ nejprve státnímu podniku Letiště Praha. Poté soudy zařadily mezi povinné subjekty dle zákona o svobodném přístupu k informacím také obchodní společnosti plně vlastněné a ovládané obcemi a kraji, např. Fotbalový klub Hradec Králové, a.s., Teplárnu České Budějovice, a.s., nebo Dopravní podnik hlavního města Prahy, a.s. Nakonec byl okruh „veřejných institucí“ rozšířen i o osoby soukromého práva, ve kterých stát nebo územní samosprávné celky uplatňují rozhodující vliv, konkrétně i společnost ČEZ, a.s.

Minulý rok se ÚS od této judikatury překvapivě odklonil právě v případě společnosti ČEZ, a.s. Slovy soudce zpravodaje Pavla Rychetského „adresátem povinností plynoucích z práva na informace podle čl. 17 odst. 1 a 5 Listiny, jsou výlučně veřejnoprávní subjekty (veřejná moc), a nikoliv subjekty soukromoprávní.“ Soukromoprávním subjektům by dle nálezu ÚS měla být informační povinnost stanovena v souladu

ČEZ, a.s., podle Ústavního soudu nemusí veřejnosti poskytovat informace [1]

s čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen Listina) zákonem, a to za splnění požadavku určitosti zákona a proporcionality zásahu do základních práv a svobod.

Podle ÚS je podřazení určitého subjektu pod pojem „veřejná instituce“ zásahem do jeho práva vlastnit majetek a práva podnikat podle Listiny, protože z postavení „veřejné instituce“ vyplývají určité povinnosti – personální, finanční i časové zajištění vedení příslušného řízení a poskytnutí informací. Podle ÚS mohou mít tyto povinnosti určité opodstatnění, nemají však patřičný zákonný základ, neboť pojem „veřejná instituce“ je „natolik neurčitý, že žádný z těchto subjektů nemůže ze zákona o svobodném přístupu k informacím zjistit, zda má povinnosti povinného subjektu.“

Tento nálezn ÚS může mít dalekosáhlé důsledky pro naplňování práva na svobodný přístup k informacím. Nejde jen o „utajení“ informací o společnosti ČEZ, a.s., nálezn ale bude mít dopad i na velké množství dalších společností vlastněných státem, obcemi

Dopravní podniky nyní nejsou povinnými subjekty [2]

či kraji, jako jsou například dopravní podniky či společnosti jako Exportní garanční a pojišťovací společnost a její dceřiná společnost Česká exportní banka, a.s., které ročně získávají ze státního rozpočtu dotace v řádu miliard.

Nabízí se otázka, jaký je smysl pojmu „veřejná instituce“, pokud je tak neurčitý, že pod něj nyní nebude možné podřadit žádný soukromoprávní subjekt. Jaký bude další postup soudů u obchodních společností plně vlastněných státem či územními samosprávnými celky? Odpověď na tyto otázky nastínil NSS v novém rozsudku, který následuje nový trend judikatury ÚS.

Nejvyšší správní soud jde ve stopách Ústavního soudu

NSS v prosinci 2017 rozhodl o kasační stížnosti spolku Oživení, který tvrdil, že společnost OTE, a.s., založená a plně vlastněná státem za účelem obchodování s emisními povolenkami, je povinným subjektem dle zákona o svobodném přístupu k informacím. NSS kasační stížnost s odvoláním na nález ÚS týkající se ČEZ, a.s., zamítl s tím, že společnost OTE, a.s., rovněž není „veřejnou institucí“.

V rozsudku NSS poukázal na rozpory v judikatuře ÚS týkající se na jedné straně státního podniku Letiště Praha a na druhé straně společnosti ČEZ, a.s. Podle NSS lze optikou těchto dvou nálezů dospět k odlišným závěrům, co se týče povahy dané instituce. I přes překvapení nad nedávným vývojem judikatury ÚS však NSS uznal, že mu „nepřísluší spekulovat, proč se Ústavní soud rozhodl po deseti letech učinit tento judikatorní odklon. Podstatné je, že je názorem Ústavního soudu vyjádřeným v nálezu ve věci ČEZ vázán.“

NSS neuznal ani argument stěžovatele, že společnost OTE, a.s., je na rozdíl od ČEZ, a.s., stoprocentně vlastněná státem. S odvoláním na názor ÚS ve svém rozhodnutí NSS shledal, že není možné pod pojem „veřejná instituce“ podřadit žádnou obchodní společnost zřízenou dle zákona o obchodních korporacích. Aby bylo možné podřadit některý subjekt pod pojem „veřejná instituce“, muselo by podle NSS jít o společnost založenou zvláštním zákonem, jejímž jediným vlastníkem by zároveň byl stát.

Z radaru veřejné kontroly byly touto judikaturou vyřazeny společnosti, jejichž roční obrat se dohromady pohybuje v řádu stovek miliard korun, pokud jde o státem vlastněné subjekty. Další zhruba stomiliardový roční obrat spočívá ve společnostech

vlastněných obci a kraji. Dle analýzy spolku Oživení dosahuje už jen pět největších dopravních podniků v souhrnu ročního obrátu 24 miliard korun. Tento vývoj judikatury lze tedy z pozice občanské společnosti hodnotit jednoznačně negativně. Naopak samy státem vlastněné společnosti tento vývoj vítají s odůvodněním, že informační povinnost je pro ně konkurenčním znevýhodněním.

Ústavní soud má druhou šanci

Ve svém rozsudku NSS naznačil, že sám není v pozici, aby sjednocoval judikaturu ÚS. Zamítnutím kasační stížnosti spolku Oživení tak dal ÚS šanci znovu rozhodnout o výkladu pojmu „veřejná instituce“ a nasměrovat správní soudy určitým směrem.

Podle veřejně dostupných informací byla v dané věci podána ústavní stížnost, jejíž projednání má na starosti senát ve složení Ludvík David, Kateřina Šimáčková a Vojtěch Šimíček. ÚS se bude muset vymezit vůči své vlastní původní i nové judikatuře a vybrat, zda upřednostní dřívější postup na základně převahy veřejnoprávních znaků, či se pustí novou cestou vyloučení všech soukromoprávních subjektů z okruhu „veřejných institucí“.

Je čas změnit právní úpravu?

Další řešení problému se rýsuje v Poslanecké sněmovně. Prvním čtením na začátku března 2018 prošel návrh skupiny poslanců na změnu zákona o svobodném přístupu k informacím a zákona o registru smluv. Poslanci navrhují přidat do zákona výslovnou úpravu, která má stanovit, že „[p]ovinnými subjekty jsou rovněž právnické osoby, v nichž je stát, územní samosprávný celek anebo jiný povinný subjekt většinovým společníkem nebo v nich mohou sami nebo s jinými povinnými subjekty přímo či nepřímo uplatňovat rozhodující vliv.“ Taková právní úprava by automaticky zahrнула do informační povinnosti i subjekty soukromého práva, konkrétně obchodní společnosti stoprocentně i většinově vlastněné státem, obcemi, kraji nebo jejich dceřiné společnosti.

Užití kritéria rozhodujícího vlivu je poměrně rozumné, neboť pokud by se informační povinnost vztahovala pouze na společnosti plně vlastněné státem, postačil by k pokrytí informací prodej jedné akcie, přestože poměry ve společnosti by zůstaly v podstatě stejné.

Při takto výslovném zakotvení by také odpadla námitka ÚS, že právní úprava je příliš nejasná a subjekty nemohou dovodit, zda na ně povinnosti dle zákona o svobodném přístupu k informacím dopadají. Skutečnost, že má určitý subjekt povinnost poskytovat informace, by se navíc nově zapisovala také do příslušného veřejného rejstříku.

Kritici novely poukazují na to, že státem vlastněné společnosti by kvůli ní mohly být znevýhodněny v konkurenčním boji. Na tyto obavy reagují navrhovatelé zákona poukazem na vyloučení z povinnosti poskytovat informace týkající se obchodního tajemství.

Tento článek byl zpracován s podporou finančních prostředků Univerzity Karlovy, SVV č. 260 359, na rok 2018.

Zdroje

- Korbel, František. 2015. „Dopady zákona o svobodném přístupu k informacím na soukromé osoby ve světle nejnovější judikatury“. *Právní rozhledy*, č. 20, 695-701.
- Skuhrovec, Jiří. *Politická kontrola a korupční potenciál veřejně vlastněných podniků*. 10. 9. 2013 (<http://www.econlab.cz/wp-content/uploads/2017/11/2013-09-10-SOEs-studie.pdf>).
- Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR. VIII. volební období, sněmovní tisk č. 50/0, Návrh poslanců Ivana Bartoše, Jakuba Michálka, Radka Holomčíka a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 340/2015 Sb., o zvláštních podmínkách účinnosti některých smluv, uveřejňování těchto smluv a o registru smluv (zákon o registru smluv), ve znění pozdějších předpisů.
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. 1. 2007, sp. zn. I. ÚS 260/06.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 8. 2014, sp. zn. III. ÚS 1705/13.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. I. ÚS 330/12.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1146/16 -2.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. prosince, č. j. 7 As 311/2017 – 39.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 5. 2008, č. j. 8 As 57/2006-67.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 28. 3. 2013, č. j. 9 As 60/2012-62.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 6. 2013, č. j. 9 As 137/2012-52.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 10. 2011, č. j. 1 As 114/2011-121.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 10. 2009, č. j. 2 Ans 4/2009-93 (1972/2010 Sb.NSS).
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 9. 2011, č. j. 9 As 48/2011-129.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 4. 2012, sp. zn. I. ÚS 330/12.

Fotografie

- [1] ČEZ, a.s., podle Ústavního soudu nemusí veřejnosti poskytovat informace, zdroj: VitVit, Wikimedia Commons, CC.
- [2] Dopravní podniky nyní nejsou povinnými subjekty, zdroj: Kevin.B, Wikimedia Commons, CC.

Krivdy bývalého režimu sa hoja pomaly

Lukáš Novák

Hudobník Jaroslav Hutka uspel so svojou sťažnosťou u Najvyššieho správneho súdu ČR, keď sa ako obeť komunistického režimu domáhal odškodnenia za neoprávnené zadržanie. Súd vyhovel jeho sťažnosti a to i napriek tomu, že Hutka žiadal o odškodné až po uplynutí zákonom stanovenej lehoty.

Jaroslav Hutka bol v roku 1977 zadržávaný kvôli svojej skladbe *Havličku, Havle* a v cele strávil 48 hodín. Tajná polícia ho prepustila až potom čo uznala, že v piesni sa pod menom Havel neskrýva osoba Václava Havla, ale text je o básnikovi Karlovi Havlíčkovi Borovskom. Po páde komunistického režimu sa Hutka obrátil na štát a žiadal ho o odškodnenie za nezákonné zbavenie osobnej slobody v časoch normalizácie.

Vláda ČR prijala roku 2009 nariadenie č. 135/2009 Sb., podľa ktorého mohol Hutka požiadať o jednorazový príspevok k zmierneniu niektorých krívd spôsobených komunistickým režimom. Podľa tohto nariadenia je Ministerstvo vnútra ČR orgánom, ktorý rozhoduje o udelení tohto príspevku, a to na základe žiadosti danej osoby. Žiadateľ je taktiež povinný preukázať, že splnil všetky požiadavky, a je tak oprávnený príspevok požadovať.

S ohľadom na toto nariadenie vlády sa Hutka dňa 4. mája 2011 obrátil najskôr na súd, aby ten potvrdil, že v 70. rokoch bol nezákonne zadržávaný. S rozhodnutím Mestského súdu v Prahe o súdnej rehabilitácii zo dňa 24. januára 2013 a po rozhodnutí Ministerstva spravodlivosti dňa 2. septembra 2013 o priznaní nároku na odškodnenie za nezákonné zbavenie osobnej slobody podľa zákona o rehabilitácii, hudobník podal žiadosť o priznanie príspevku podľa vládneho nariadenia č. 135/2009 Sb. na Ministerstvo vnútra, a to i napriek tomu, že v nariadení je jasne stanovené, že žiadosti na príspevok je možné podať najneskôr do 31. decembra 2011.

Čo si myslí o lehote Najvyšší správny súd?

Ministerstvo vnútra Hutkovu žiadosť logicky zamietlo z dôvodu uplynutia lehoty, kedy mohli byť

Jaroslav Hutka na setkání signatářů k 40. výročí Charty 77 [1]

žiadosti podané, a k podobnému záveru dospel i Mestský súd v Prahe. Následne sa vec dostala pred NSS, ktorý však rozhodnutie súdu nižšieho stupňa ako i uznesenie ministerstva zrušil.

NSS podporil argument žalobcu, že svoju žiadosť o príspevok nemohol podať skôr, keďže musel najskôr počkať na rozhodnutie účasti na súdnej rehabilitácii. „*To, že (...) právoplatné a konečné rozhodnutie o súdnej rehabilitácii bolo vydané až 24. januára 2013 a odškodnenie bolo priznané 2. septembra 2013, mu nemožno pripísať na tarchu.*“ Súd teda dospel k záveru, že sa „*nebude prihliadať k lehote stanovenej v (...) nariadení vlády č. 135/2009 Sb., (...) pokiaľ žiadateľ podal žiadosť o príspevok na náhradu mzdy síce po uplynutí doby k tomu stanovenej (najneskôr do 31. decembra 2011), avšak z dôvodu, že o jeho účasti na súdnej rehabilitácii alebo i o následnom nároku na odškodnenie bolo bez jeho zavinenia kladne rozhodnuté až po uplynutí tejto lehoty a bezprostredne potom o uvedenú dávku požiadal.*“

Velká jednací síň Nejvyššího správního soudu ČR [2]

NSS svoje rozhodnutie odôvodnil tým, že táto lehota v konkrétnych prípadoch porušovala ústavne zakotvený princíp rovnosti v právach. V situácii, kedy subjekty podali napríklad žiadosť o rehabilitáciu v ten istý deň, a jeden súd rozhodol pred uplynutím stanovenej lehoty a druhý až po nej, sa druhý žiadateľ dostáva do znevýhodneného postavenia, keďže dané okolnosti nemal ako ovplyvniť.

Žiadosťou o príspevok sa tak bude musieť Ministerstvo vnútra zaoberať znova, pričom bude viazané rozsudkom NSS. Aj napriek tomu, že Jaroslav Hutka má nárok na príspevok len vo výške 1800 korún, toto rozhodnutie má precedenčný význam. NSS otvára pomyselné dvere pre perzekvovaných, ktorí podali žiadosť na príspevok v zmysle nariadenia vlády č. 135/2009 Sb. po uplynutí roku 2011, a zároveň však nemali možnosť svoju žiadosť podať

v stanovenej lehote. Súd však dodáva, že okolnosti každého prípadu, budú musieť byť posudzované individuálne.

Ešte pred rozhodnutím Najvyššieho správneho súdu

Cesta Jaroslava Hutku k satisfakcii bola dlhá a kľukatá. Konečnému rozhodnutiu NSS predchádzali dva nálezy Ústavného súdu ČR, až vďaka ktorým sa Hutkova rehabilitácia vôbec stala možnou. Formálnym dôvodom hudobníkovho zadržania bolo výtržníctvo, to však podľa rehabilitačného zákona nespadlo do okruhu skutkových podstát, ktorých sa rehabilitácia týkala.

Ústavný súd však judikoval, že pri posudzovaní Hutkovho zadržania treba vziať do úvahy pomery, za ktorých sa vzatie do väzby odohralo. V náleze sp. zn. I. ÚS 2056/12 súd vyložil, že *rok 1977 bol obdobím tzv. normalizácie s mnohými preventívnymi opatreniami voči odporcom režimu a teda, že Hutkov prípad treba kvalifikovať tak, akoby šlo o politický trestný čin a nie „bežnú kriminalitu.“* Ústavný súd teda dospel k záveru, že rehabilitácia sa týkala i Jaroslava Hutku.

Prípad Jaroslava Hutku poukazuje na to, že nepravosti, ktorých sa dopustil predošlý režim, ešte stále nie sú zhojené. Je jedným z mnohých prípadov, kedy sa dopady krivdy minulého režimu len pomaly dostávajú na svetlo a len ťažko odstraňujú celkom bez následkov.

Zdroje

ČT24. 9. sprna 2013. *Písničkář Hutka dostane odškodnění za šikanu StB z roku 1977* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1082054-pisnickar-hutka-dostane-odskodneni-za-sikanu-stb-z-roku-1977>)

Nález Ústavního soudu ze dne 20. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 2056/12.

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 2853/12.

Nařízení vlády č. 135/2009 Sb., o poskytnutí jednorázového příspěvku ke zmírnění některých křivd způsobených komunistickým režimem.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 1. 11. 2017, č. j. 9 As 166/2016-47.

Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soud. Č. 1/2018. XVI. Ročník.

Fotografie

[1] Jaroslav Hutka na setkání signatářů k 40. výročí Charty 77, autor: Ben Skála, Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

[2] Velká jednací síň Nejvyššího správního soudu ČR, © Nejvyšší správní soud.

Povinnost kraje zajistit člověku se zdravotním postižením dostupné a vhodné služby sociální péče

*Barbora Antonovičová,
Tereza Bártová*

Ústavní soud v lednu 2018 judikoval, že osoby se zdravotním postižením, nacházející se v nepříznivé sociální situaci, mají veřejné subjektivní právo na dostupnost vhodných služeb sociální péče. Tomu odpovídá povinnost krajů takové služby zajistit. Musí jít přitom o sociální služby vhodné pro daného člověka, které mu umožní žít důstojný a co nejvíce nezávislý život.

Základní fakta o případu

Ústavní soud řešil případ pětadvacetiletého muže s poruchou autistického spektra, mentálním postižením a obtížně zvladatelnými projevy chování (dále i „stěžovatel“), který z tohoto důvodu potřeboval nepřetržitou péči. Tu mu poskytovala jeho více než osmdesátiletá babička společně s jeho matkou, která však sama měla zdravotní postižení, a péče o mladého muže proto byla pro obě ženy velmi náročná až nezvladatelná, což vedlo k naprosté izolaci rodiny.“ Přehození a výměna slova.

Ženy, které o stěžovatele pečovaly, několikrát kontaktovaly Městský úřad Rakovník, Středočeský kraj a Krajský úřad Středočeského kraje s prosbou o pomoc se zajištěním péče o něj, vždy však bezúspěšně. Pouze Národní ústav pro autismus poskytoval rodině občasnou osobní asistenci. Od února 2016 se rodině podařilo stěžovatele umístit do domova Národního ústavu pro autismus se zvláštním režimem, ovšem bez jakékoli pomoci výše uvedených aktérů.

Co řekly obecné soudy?

Rodina se rozhodla kvůli dříve nastalé situaci podat žalobu na ochranu před nezákonným zásahem vůči Středočeskému kraji, Krajskému úřadu Středočeského kraje a Městskému úřadu Rakovník spočívající obecně v opomenutí povinnosti činit kroky k řešení jejich špatné sociální situace. Krajský soud v Praze (dále jen „krajský soud“) dal žalobcům za pravdu a konstatoval opomenutí Středočeského kraje,

Vozíčkáři při hře [1]

avšak směrem k ostatním subjektům žalobu zamítl. Kraj pochybil, když neučinil žádné aktivní a cílené kroky k zajištění dostupnosti odpovídajících služeb sociální péče. Dle názoru krajského soudu právo stěžovatele na dostupnou sociální službu je sociálním právem, jež vyplývá z § 38 zákona o sociálních službách, a zajistit ji je povinností kraje.

Středočeský kraj podal v této věci kasační stížnost, která byla shledána jako důvodná. Část rozsudku krajského soudu týkajícího se Středočeského kraje Nejvyšší správní soud (dále i NSS) zrušil a v části o určení nezákonnosti zásahu tohoto kraje žalobu odmítl (zbývající část rozsudku nebyla kasační stížností napadena).

Nejvyšší správní soud konstatoval nedostatek pravomoci správních soudů, protože kraj neby-

Krajský úřad Středočeského kraje [2]

lo možno považovat za správní orgán ve smyslu soudního řádu správního, tím by mohl být leda jeho konkrétní orgán. NSS také neuznal sociální právo stěžovatele na poskytnutí konkrétní služby sociální péče v požadovaném časovém horizontu a na vymezeném území, jelikož jej nebylo možno dovodit z Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (která nebyla dle NSS ani přímo aplikovatelná ve smyslu čl. 10 Ústavy a jednalo se o tzv. soft law) ani z dalších předpisů. Nezajištění dostupnosti sociální služby krajem proto nebylo shledáno nezákonným zásahem.

Přelomový náleží Ústavního soudu

Stěžovatel podal proti rozsudku NSS ústavní stížnost, ve které napadl porušení řady jeho základních práv a svobod. Ústavní soud stěžovateli plně vyhověl a ve svém náleží konstatoval, že osoby se zdravotním postižením, které se nacházejí v nepří-

znivé sociální situaci, mají veřejné subjektivní právo na dostupnost vhodných služeb sociální péče. To vyplývá z § 38 zákona o sociálních službách, kterým je prováděno právo na zdraví dle čl. 31 Listiny, právo na přiměřenou životní úroveň dle čl. 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a právo na nezávislý způsob života a zapojení do společnosti dle čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (která je v souladu s čl. 10 Ústavy plnohodnotnou a závaznou součástí právního řádu České republiky a nejedná se tedy o žádný nezávazný „soft-law“ dokument).

Ústavní soud dále uvedl, že právo vyplývající z § 38 zákona o sociálních službách je pod ochranou soudní moci a lze je tak uplatnit v řízení před soudem. Napadeným rozhodnutím NSS došlo k porušení základního práva stěžovatele na zdraví, jeho práva na přiměřenou životní úroveň, práva na nezávislý způsob života a zapojení do společnosti a taktéž práva na soudní ochranu a přístup k soudu dle čl. 36 Listiny.

Odpovídající sociální služby pro každou potřebnou osobu

Byť Ústavní soud již obecně zdůraznil, že osoby se zdravotním postižením jsou nositeli základních práv a svobod, je předkládaný nálezný významný tím, že zde Ústavní soud poprvé podrobněji rozpracoval otázku dostupnosti odpovídajících sociálních služeb. Ta je v kontextu práva na zdraví jednou ze složek vedoucích k umožnění osobám se zdravotním postižením žít důstojně a v rámci možností co nejkvalitněji.

Otázku dostupnosti odpovídajících sociálních služeb dále posuzuje v souvislosti s právem na přiměřenou životní úroveň a právem na nezávislý způsob života a zapojení do společnosti. Klade důraz na to, že všechna zmíněná práva náleží mezi tzv. sociální práva a nelze je v řízení před správními soudy aplikovat přímo, ale prostřednictvím konkrétního zákona, v tomto případě zákona o sociálních službách. Důležité je taktéž zmínit, že dle Ústavního soudu nelze přehlédnout situaci, v níž se nacházela stěžovatelova rodina.

Esenciálním požadavkem vyplývajícím z § 38 zákona o sociálních službách je pak existence vhodné sociální služby k umožnění alespoň elementárně důstojného života, bez automatického vyčlenění ze společnosti a ztráty veškeré autonomie. Povinností kraje k naplnění zmíněného esenciálního požadavku je tak zabezpečení existence odpovídajících služeb a jejich dostatečná nabídka s odpovídající kapacitou. Nad rámec tohoto základního jádra je veřejná moc zavázána k provádění přiměřených kroků k postupné realizaci širokého spektra služeb sociální péče ve shodě s potřebami oprávněných osob.

Ústavní soud ve svém odůvodnění nepřehlíží skutečnost, že uvedená povinnost má dlouhodobý charakter a může tak dojít k situacím, kdy krátkodobě nejsou zajištěny nezbytné sociální služby. Taková situace ještě nezbytně nepředstavuje porušení povinností kraje dle § 95 zákona o sociálních službách, nicméně kraj nemůže zůstat nečinným a například v případě, kdy by chyběla vhodná sociální služba, je povinen adekvátně reagovat a učinit všechny potřebné kroky v přiměřeném časovém horizontu k jejímu zajištění.

Nynější nálezný má dle názoru autorek významný dopad na situaci nejen osob se zdravotním postižením, ale všech osob nacházejících se v nepříznivé

sociální situaci. Všechny dotčené osoby mají právo na to, aby jim byly dostupné takové služby, které jim umožní vést důstojný nezávislý život bez sociálního vyloučení.

Zdroje

Nálezný Ústavního soudu ze dne 23. ledna 2018, sp.zn. I. ÚS 2637/17. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. června 2017, č. j. 3 Ads 151/2016-59.

Ústavní soud, tisková zpráva. *Ústavní soud shledal povinnost kraje zajistit osobě se zdravotním postižením dostupnost vhodné služby sociální péče*, 14. února 2018 (<https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-shledal-povinnost-kraje-zajistit-osobe-se-zdravotnim-postizenim-dostupnost-vhodn/>).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů.

Fotografie

- [1] Vozíčkáři při hře, autor: Honza Soukup, zdroj: Flickr.com, CC BY 2.0.
- [2] Krajský úřad Středočeského kraje, autor: Zákupák, zdroj: Wikipedia Commons, Creative Commons 3.0.
- [3] Všechny osoby mají právo vést důstojný nezávislý život bez sociálního vyloučení, autor: Sterling, zdroj: Flickr.com, CC BY 2.0.

Všechny osoby mají právo vést důstojný nezávislý život bez sociálního vyloučení [3]

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Kristýna Šulková

Vnitrostátní právo

- Balík, S. – Jaroš, B.: Předčasné komunální volby v ČR 2002-2017: blokující menšiny? *Acta Politologica* 1/2018.
- Havlík, V. – Havlík, V.: From the Return to Europe to Easy Money: Europeanization of Party Manifestoes in the Czech Republic. *Acta Politologica* 1/2018.
- Chmelík, J.: Komerční systémy a důkazní hodnota informací, které jsou jejich prostřednictvím opatřeny. *Trestní právo* 1/2018.
- Chudoba, M.: Právní souvislosti "ne-vlastnictví" telefonního čísla jeho uživatelem aneb když padne telekomunikační operátor. *Právní rozhledy* 5/2018.
- Kandalec, P.: Právo obviněného na nahlížení do spisu – časový a věcný rozsah. *Bulletin advokacie* 1-2/2018.
- Kuncová, L.- Homolková, B.: Omezení soudního přezkumu zajištění cizinců. *Právní rozhledy* 4/2018.
- Matocha, J.: Příkazy k odposlechu a jejich formálně-materiální posouzení. *Bulletin advokacie* 1-2/2018.
- Mičkal, M.: Úloha soudce a aktivita stran při provádění výslechu svědka v řízení před soudem. *Trestní právo* 1/2018.
- Odehnalová, J.: Řízení o udělení mezinárodní ochrany z hlediska práva na spravedlivý proces. *Právní rozhledy* 4/2018.
- Papoušková, T.: Advokáti před Ústavním soudem: za jakých okolností se na něj obrací? *Jurisprudence* 1/2018.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

- Blažková, K. – Kadlec, O.: Co je to právo? Právněteoretický pohled na rozhodnutí Soudního dvora ve věci Al Chodor. *Jurisprudence* 1/2018.
- Kmec, J.: Evropský soud pro lidská práva: Další aktuality ze Štrasburku. *Soudní rozhledy* 2/2018.
- Nonnemann, F.: Zpracování veřejně dostupných osobních údajů a GDPR. *Právní rozhledy* 5/2018.
- Pomaizlová, K.: E-shopy a povinnost ochrany osobních údajů podle GDPR. *Bulletin advokacie* 1-2/2018.

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

- Ágh, A.: The 'Populist Explosion' in the West and its Effect on the NMS. *Politologický časopis* 1/2018.
- Angeli, P.: The Italian Elections and the Debate on the Future of Europe. *Mezinárodní politika*. 4.3.2018.
- Eichler, P.: Antikomunismus jako součást politiky polské vlády. *Mezinárodní politika*. 7.3.2018.
- Guderjan, M.- Wilding, A.: Brexit Populism: The Thick (and Thin) of It. *Politologický časopis* 1/2018.
- Kopecký, P.: Esej: Sýrie – příběh jako z Orwellova románu? *Global politics*. 7.3.2018.
- Kouřil, M.: Rebelové v Myanmaru oslavili svůj národní den. *Mezinárodní politika*. 27.2.2018.
- Meislová, B. M.: "Issue capture" a požadavek na uspořádání britského referenda v kontextu euroskeptické mobilizace Konzervativní strany. *Acta Politologica* 1/2018.
- Scholl, F.- Wolfgang, M.: Illiberalism, Populism and Democracy in East and West. *Politologický časopis* 1/2018.

SEZNAM LIDSKOPRÁVNÍCH LETNÍCH ŠKOL 2018

Aktualizovali jsme seznam nejzajímavějších letních škol pro tento rok. Vyjet můžete na školy zaměřené na lidská práva, práva menšin nebo na mezinárodní právo.

Nezmeškejte podání přihlášek. Některé mají uzávěrku už tento měsíc.

Prohlédněte si seznam letních škol na našich [STRÁNKÁCH](#).

Redakce Bulletinu

Editor: Jan Lhotský

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Vystudoval právo a ekonomii, poté pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo. Nyní pracuje jako Visiting Professional u Mezinárodního trestního soudu v Haagu.

Stážisté:

Mgr. Helena Kopecká: Absolvovala Právnickou fakultu UK. V minulosti pracovala jako právnička v Organizaci pro pomoc uprchlíkům. Působila jako stážistka OSN a následně jako konzultant na Zvláštních senátech soudů v Kambodži.

Mgr. Katarína Hukelová: Vyštudovala PF BVŠP v Bratislave. Po skončení štúdií pracovala ako advokátska koncipientka a neskôr ako právnička v mimovládnom sektore. V súčasnosti pôsobí na Ministerstve spravodlivosti SR.

Bc. Petr Pospíšil: Petr studuje práva a evropská studia na UK. Ve středu jeho zájmu jsou mezinárodní trestní právo, lidská práva, institucionální a bezpečnostní otázky EU. Působí jako redaktor informačního portálu Euroskop.

Mgr. Nikola Klímová: Vystudovala mezinárodní vztahy na FSV UK a nyní studuje právo na PF UK. Zajímá se o mezinárodní trestní právo, investiční arbitráž a lidská práva. Působila jako stážistka u Zvláštních senátů soudů v Kambodži.

Michaela Daňková: Michaela studuje na PrF MU. V rámci studia strávila jeden semestr na Aberystwyth univerzitě ve Walesu. Zajímá se o mezinárodní humanitární právo a právo duševního vlastnictví.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Kateřina Šimonová

Vystudovala právo na FPR ZČU. V minulosti absolvovala řadu stáží, například v UNHCR, IOM, nebo u ESLP. Pracovala v řadě neziskových organizací nebo jako poradce na Ústavním soudu. Aktuálně je součástí výzkumného týmu Ludwig Boltzmann Institutu pro lidská práva ve Vídni, kde se zaměřuje především na obchodování s lidmi a problematiku dětí omezených na svobodě.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na FSS MU. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace na UC Berkeley. V létě přednáší na Shandong Uni v Číně; člen Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Mgr. Lenka Vavrušová: Lenka vystudovala právo na Právnické fakultě MU. Zde pokračuje v doktorském studiu ústavního práva a působí jako asistentka soudce Nejvyššího soudu.

Mgr. Bc. Monika Hanych: Monika je doktorandkou na PrF MU, vystudovala i žurnalistiku a sociologii na FSS MU. Zaměřuje se na mediální právo, lidská práva a technologie. Nyní hostuje na Tilburg Institute for Law, Tech & Society v Nizozemsku, kde zároveň studuje LLM v oboru lidských práv.

Tereza Bártová: Tereza vystudovala PF UK. Dříve pracovala v Organizaci pro pomoc uprchlíkům, v současnosti působí jako právní koncipientka a zaměřuje se na ochranu lidských práv, azylové a cizinecké právo.

Michal Kubica: Michal studuje magisterský studijní obor na PF MU, v současné době je ve druhém ročníku. Dlouhodobě se zajímá o systém ochrany lidských práv především v evropském kontextu.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Lukáš Hoder LL.M.

Vystudoval právo a mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě v Brně a jako Fulbright Scholar studoval mezinárodní právo na Georgetown University (LL.M.) ve Washingtonu, DC. Působí v advokacii. Je autorem monografie *Transatlantické vztahy v době krize* (MUNI Press 2009) a textů na mezinárodněprávní a lidskoprávní témata.

Stážisté:

Martin Pracný: Martin je studentem magisterského oboru právo a právní věda na právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Strávil rok na zahraničním pobytu v polské Poznani a zajímá se především o stav demokracie a situaci dodržování lidských práv v Polsku a v ostatních postkomunistických státech Evropy.

Ján Filip Brenkus: Ján Filip studuje politologii a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Zaujímá se o lidské práva, politickou komunikaci, teorii a prax demokracie. Působí jako stážista v kanceláři Národní rady Slovenskej republiky.

Roman Šafář: Roman absolvoval obor politologie na FSS MU a studuje magisterský obor právo, také na Masarykově univerzitě. Aktuálně působí na Nejvyšším soudu ČR jako stážista. V centru jeho zájmu jsou lidskoprávní otázky týkající se Afriky a Blízkého Východu.

Nela Černotová: Nela studuje právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a ochranu lidských práv. Strávila jeden semestr na univerzitě v Mexiku, kde absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážuje také na MZV ČR.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na PrF MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, na ESLP a u VOP. Působí na NSS jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Stážisté:

Mgr. Barbora Antonovičová: Barbora vystudovala PrF MU. Nyní pracuje jako právnička v Kanceláři veřejného ochránce práv, kde se zabývá právy osob se zdravotním postižením. Zajímá se také o dění v zahraniční politice. Mimo odborné aktivity má ráda angličtinu a plavání.

Lukáš Novák: Lukáš je studentem mezinárodních vztahů a evropských studií na Fakultě sociálních studií MU a magisterského oboru právo na Právnické fakultě MU. Zaujímá se především o ochranu lidských práv a problematiku demokratického deficitu v EU.

Kristýna Šulková: Kristýna studuje druhým rokem magisterský obor právo na Právnické fakultě v Olomouci. V rámci lidských práv ji nejvíce zajímá svoboda projevu a prozařování lidskoprávní problematiky do jiných právních odvětví, jako je rodinné či medicínské právo.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail hsmekal@fss.muni.cz | **webové stránky** www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | **Redakční rada** Jan Lhotský (editor), Lukáš Hoder, Linda Janků, Hubert Smekal, Ladislav Vyhnánek | **Sazba** Michaela Kašperová | **ISSN** 1804-2392.